25 ФЕВ 1991

Халқ денгиздир, халқ тўлқиндир, халқ кучдир!

ХАЛҚ СЎЗИ

خلق سوزی

ҲИЖРИЙ: ҚАМАРИЙ 1411 ЙИЛ ШАЪБОН, 11-КУН • ШАМСИЙ 1369 ЙИЛ ҲУТ, 8-КУН

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ РЎЗНОМАСИ

1991 йил 1 январда таваллуд топган • 1991 йил 26 февраль, сешанба, №40 • НАРХИ ОБУНАЧИГА 7 ТИЙИН. СОТУВДА 10 ТИЙИН.

Совет ҳукуматининг баёноти

Қўшма Штатлар Президенти Жорж Буш 24 февраль куни эрта тонгда Ироққа қарши қуруқликдаги операцияларни бошлаш тўғрисида буйруқ берганлигини айтди.

Ироқ БМТ Хавфсизлик Кенгашининг 660-қарорига мувофиқ ўз қўшинларини Қувайтдан олиб чиқиб кетишга рози бўлганлиги бутунлай янгича вазиятни вужудга келтирганлигига, Форс кўрфази минтақасидаги можарони сиёсий бартараф этиш ўзанига буриб юбориш учун йўл очганига қарамай, можарони ҳарбий йўл билан ҳал этиш истаги устун чиқди. Маълумки, 23 февраль куни Москвада мухбирлар билан бўлиб ўтган учрашувда Ироқ ташқи ишлар вазири Тариқ Азиз Ироқ раҳбарияти ўз қўшинларини Қувайтдан 1990 йил 1 августгача турган жойига дарҳол ва сўзсиз олиб чиқиб кетишга қарор қилганлигини айтди.

Ироқни шундай ҳаракат қилишга кўндириш учун кўп иш қилган Совет Иттифоқи халқаро ҳамжамиятни можаро тағин ҳам ўткир, қонли босқичга ўтишининг олдини олиш учун ана шу имкониятдан фойдаланишга чақирди. СССР Президенти 23 февралда бутун кун давомида АҚШ, Англия, Франция, Италия, Германия, Япония, Сурия, Миср, Эрон раҳбарлари билан телефон орқали гаплашди. Бунга қадар СССР Президенти хавфсизлик кенгашининг барча доимий аъзолари бўлган мамлакатларнинг давлат ва ҳукумат бошлиқларига, шунингдек БМТ Бош котибига шахсий мактуб йўллаб, Москвада Т. Азиз билан олиб борилган музокаралар янги даврасининг натижалари тўғрисида уларни хабардор қилди, бу музокаралар Ироқ позициясига сифат жиҳатдан янги ўзгартишлар киритиш билан ниҳоясига етганлиги айтилди. Биз кўраётган чора-тадбирлар тўғрисида Араб давлатларининг ҳукуматлари хабардор қилинди. БМТ ҳузуридаги совет вакили юз берган вазиятни шошилинч тарзда кўриб чиқиш, Ироқ қўшинларини Қувайтдан олиб чиқиб кетишни бошлаш вақтини белгилаш, ўт очишни тўхтатиш ва қўшинларни олиб чиқиб кетиш бошланганлигини тасдиқлаш, назорат қилиш ва кузатиб туриш тўғрисидаги масалани ҳал қилиш учун БМТ Хавфсизлик Кенгашининг фавқулодда мажлисини чақириш йўлида ҳаракат қила бошлади.

Совет Иттифоқи можарони тинч йўл билан бартараф этиш, БМТ Хавфсизлик Кенгашининг қарорларида белгилаб қўйилган мақсадларга одамларни яна қурбон қилмай ва моддий вайронагарчиликларсиз эришишнинг ҳақиқий имконияти қўлдан берилганлиги сабабли таассуф билдиради.

Ироқ рози бўлган баёнотлар билан бир қанча бошқа давлатларнинг таклифлари ўртасидаги тафовут унча катта эмасди, бу тафовутларни БМТ Хавфсизлик Кенгаши доирасида бир-икки кун давомида келишиб олиш мумкин эди. Хавфсизлик кенгаши юз берган вазиятни дарҳол кўриб чиқиши керак.

ПРЕЗИДЕНТ ФАРМОНЛАРИ АМАЛДА

ХОНАДОНГА ЕР, МОЛ, ГАЗ

Андижон районидаги Карл Маркс номли давлат хўжалигида жумҳурият Президентининг фармонлари кучга кирмоқда.

ХЎЖАЛИК раҳбарияти имкон топиб аҳолига 281 бош бузоқ, 400 бош қўй-қўзи, 1.300 парранда, шунга яраша ем-хашак улашди. Умуман, Фармон чиққандан буён 300 тоннадан зиёд омухта ем, 170 тоннадан кўпроқ кепак, 100 тоннадан ортиқ кунжара ва 41 тонна чигит чиқити тарқатилди.

Ҳартум қишлоғи ҳудудида яшовчи 1.256 кишига уй қуриш учун жой ажратилди. Қишлоқ хонадонларини газлаштиришга киришилди. Ўрикзор, Гузар, Ўқитувчи, Пиллакаш кўчаларидаги 100 га яқин уйда зангори олов ёнди. Энди хўжаликнинг 2-бўлимидаги Терактаги, Жаҳонобод маҳаллаларига газ қувурлари тарқатилаяпти.

Ж. ТУРДИЕВ.

ТЕГИРМОНЧИ

Қишлоқлардаги ташландиқ эски тегирмонлар аста-секин тикланиб, аҳолига хизмат қила бошлади.

ЖАМОАЛАШТИРИШ оммавий тус олиб, хонадонлардан дон йўқолгач, ун тортишга эҳтиёж қолмай, тегирмонлар бирин-кетин ёпилди. Тагижарлик Олимхон Холдоров ҳам тегирмончиликни ташлаб, молбоқарликка ўтиб кетган эди. Бундан икки йил аввал 64 яшар Олимхон ота ёшлик касбига қайтди. Харобага айланиб, бутунлай йўқолиб кетиш ҳолатига келиб қолган эски тегирмонни эринмай таъмирлади ва юргизди. Қишлоқ аҳли ҳам қараб турмай, тегирмончининг саъй-ҳаракатини маъқуллаб, кўмаклашди.

Ҳозир тегирмон Косонсой районидаги Тагижар, Гўрминор, Боғишамол қишлоқлари аҳолисига хизмат қилаяпти.

Каримжон ОХУН.

Тошкент авиация ишлаб чиқариш бирлашмасининг ишчи-хизматчилари хайрли тадбирларда фаол қатнашмоқдалар. Ўтган ҳафтада бу ерда шанбалик бўлиб ўтди. Ундан тушган маблағнинг 25 фоизи Тинчлик фондига ўтказилди. Қолгани эса корхона ҳудудини ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштириш ҳамда меҳр-шафқат мақсадларига сарфланди.

СУРАТДА: илғор чилангирлар Ғайрат Ҳакимов ва Рашид Тошпўлатов иш устида.

В. ТЎРАЕВ олган сурат.

НИҲОЛЛАР ЭРТА ЭКИЛДИ

Наврўз яқинлашиб келмоқда. Лекин дала бошига чиқиб қулоқ солган киши ер нафасидан сарҳуш бўлади. Бободеҳқон бўлса аллақачон ерга ниҳолларни қадай бошлади.

Тошкент вилоятида бу йил жумҳуриятда биринчи бўлиб кўчат экишга киришилди. Шу кунгача 115 гектар ерга карам, 3603 гектар сепма пиёз, 331 гектар сабзи, 232 гектар чеснок ва бошқа эртанги сабзавотлар экилди. Бу ишда Тошкент, Калинин ва Орджоникидзе ноҳияларининг сабзавоткорлари пешқадамлик қилишмоқда.

Ниҳоллар эгатлар устига тортилган плёнкалар остида барқ уриб ўсмоқда. Наврўз байрамигача чинбарглар кўпайиб карам ўрай бошлайди.

Пўлат НИШОНОВ,
ЎзТАГ мухбири.

Сессия нималарга даъват этди

ЭШКАКНИ БАРАВАР ЭШАЙЛИК

Икки кунлик муҳокама тугади, халқ депутатлари бажарилган ишлар ҳиссиёти остида ўз иш жойларига — меҳнат жамоаларига, шаҳар ва қишлоқларига қайтишди. Лекин бу сессия ишидан, белгиланган мақсадлардан қониқиш ҳиссими ёки тиғизликда, кўпинча соат милларига қараб ўтказилган мажлислардан қаноатланмаслик ҳиссими — буни ҳар бир депутат ўзи ҳал этади, қилинган ишларга ўз мезонлари билан баҳо беради. Бироқ кун тартибида 15 та масала турган ва пировардида бошқа «Турли масалалар»ни кўриб чиқишни ўз олдига мақсад қилиб қўйган сессия учун икки кунлик мажлис ҳар қалай хийлагина тиғизлик туғдириши табиий, албатта. Шу муносабат билан Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг Фан, халқ таълими ва маданий меросни асраш комитети раисининг ўринбосари Алижон Қўчқоров сессия минбаридан билдирган мулоҳазалар ёдга тушади:

— Жаҳондаги барча парламентлар ҳаётида бюджетни тасдиқлаш ниҳоятда катта аҳамиятга эга, — деди нотиқ. — У ҳатто ойлаб муҳокама қилинади. Масалан, АҚШда 1991 йилги бюджет икки ой кўриб чиқилди. Шунинг учун ҳам биздаги мунозараларни, тушунмовчилик бўлса-да, баъзи фикрларни тўғри англашимиз керак.

Ҳа, бизда ҳамма нарса дефицит. Хусусан вақт дефицити кейинчалик кўпгина муаммолар юзага келиши учун туйнуклар очиб қўяётгани сир эмас. Биз кўпинча шошиламиз: янги жамиятни қуриш жараёнининг бутун тамойили тушуниб-тушунмай нимагадир интилишидан (нима бизга, раҳбарлар тушуниб турибди-ку!), юкимизни ортиб-ортмай, чала-чулпа тараддуд билан аравага, ҳатто поездга эмас, фазо кемаларига (жадаллик байроғимиз, ахир!) осилишдан иборат бўлмадими? Бу аснода харитаю компас учириш минорасининг пештоқига илиғлик қолиб кетаверса ҳам майли!

— Биз ҳаммамиз ҳақиқат кўзига тик қарашимиз керак, — деди Ўзбекистон ССР Президенти Ислом Абдуғаниевич Каримов сессия очилиши чоғида ҳаммамизга тааллуқли масалалар хусусида мулоҳаза юритиб. — Чунки кундан кунга оғирлашиб кетаётган катта-катта синовлар олдида турибмиз. Ана шу синовлардан халқимизнинг, бизларга ишонган фуқароларнинг бурнини қонатмасдан, йўқотишларга йўл қўймасдан, келажакдаги порлоқ ҳаёт учун замин тайёрлаб ўтсак, бу синовлар қанча давом этишини ҳозир аниқ айтиш қийин, шундагина зиммамиздаги бурчни бажарган, одамларнинг ишончини оқлаган бўлур эдик.

Ниҳоятда одилона фикрлар. Сессиянинг бутун бориши республикадаги ижтимоий-иқтисодий вазият тасаввурлар доирасидан ҳам танглигини кўрсатди. Биз бугун режали социалистик иқтисодиёт узоқ вақт инкор этиб келган ҳолат остонасидамиз. Бу остона шу йиллар ичида ниҳоятда баланд кўтарилиб кетганлигига шак-шубҳа йўқ. Ундан қоқилмай ҳатлаб ўтишнинг бирдан бир гарови нарх-навони тартибга солишнинг ниҳоятда пишиқ пухта қоидаларини ишлаб чиқиб қабул қилиш ва шу орқали бюджетни одилона, оқилона шакллантиришдан иборатлигига ҳеч ким шубҳа қилмайди. Бозор иқтисодиёти халқни, бутун жамиятни шундай иқтисодий-ижтимоий, пировардида сиёсий ларзаларга маҳкум этиши мумкинки, ҳеч ким ҳозир уни охиригача, бутун оқибатлари билан тасаввур эта олмайди. Шу боис сессияда давлат бюджетини шакллантириш тамойиллари, юзага келадиган ўша ларзалардан халқнинг «бурнини қонатмасдан» олиб ўтиш асослари ҳақида фикр олишув қизиб, гоҳида эҳтирослар жўшиб кетганлигини тушуниш мумкин.

Шу нарса диққатни тортадики, нотиқлар жамиятнинг келажаги, истиқболи хусусида жиддий мулоҳаза юритиб, жиддий таклиф билдирмади. Буни ҳам тушуниш мумкин: азага борган дардини айтиб йиғлайди, дейди халқимиз. Минбарда, залга ўрнатилган микрофонлардан бугунги ташвишларимиз, жумбоғу муаммоларимиз қалаштириб ташланди. Келажак хусусида ўйлашимизга имкон бермайдиган, оёқ-қўлларимизни чандиб ташлаган масалалар ҳаётимизда пайдо бўлдики, уларни бартараф этмай туриб илгарилашимиз мумкин эмас. Бугун ким билан гаплашманг, суҳбат айланиб «истеъмол дастурхони» ташвишларига бориб тақалаверади. Тақчиллик шу даражада кучайиб, нарх-наво бетўхтов кўтарилиб бормоқдаки, беихтиёр бу ҳолатларни бошқариш қонунлари борми ўзи, деб ўйлайсан киши. Маоши ҳисобига қозон осиб тирикчилик ўтказувчи миллион-миллион ҳамюртларимиз бугун нон-чой билан кун кечиришга маҳкум бўлиб қолган эканлар, турмуш даражасини муҳофаза этишнинг ишончли, таъсирчан, чинакамига амал қиладиган йўриғига муҳтожлик ниҳоятда кучли. Шуниси кишида умид уйғотадики, ҳукумат сессия муҳокамасига мана шу ижтимоий ҳимояланишнинг бутун бир туркумини таклиф этди. Кам маош олувчи фуқаролар реал даромадини кўтариш, кўп болали оилаларга, қари-қартанглару ёшларга нафақа тури ва салмоғини ошириш, нарх кўтарилиши муносабати билан фуқароларга товон (компенсация) тўлаш — ҳукумат саъй-ҳаракатининг кўринишлари ва хиллари фақат шулар билангина чекланмайди. Қисқаси, бозор иқтисодиётининг амалий муносабатлари остонасидан ҳатлаб ўтаётган ҳар бир киши ижтимоий ҳимояланиш мажмуаси асосида олдиндан товон олади. Пул тўлови олувчи болаларнинг ўзлари жумҳурият аҳлининг 45 фоизини ташкил этадилар.

Бу ҳимояланиш мезонлари бозор иқтисодиёти муносабатлари тақозосига мутаносиблиги энди бошқа масала. Биз нархнавони ҳатто 1,5—2 ҳисса оширсак-да, энг кам маош миқдорини 100 сўм атрофида қолдирсак, шубҳасиз, жамият аъзоларининг аксарият қисмини қашшоқлик гирдобига мубтало қилган бўламиз. Уларнинг турмуш даражаси, айтайлик, беш-олти йил илгариги энг кам маош билан таъминланганидан ҳам тубанлашиб кетиши шубҳасиз. Кўзда тутилаётган чораларга кўра 320 минг кишининг реал даромади 100 сўмлик чегарада бўлади. Фараз қилайлик, шу даражада маош олувчининг камида яна икки нонхўри бўлсин. Бундай меҳнаткаш елкасида битта нонхўр бўлганда ҳам деярли бир миллионга яқин кишининг турмушини тасаввур қилиш унчалик билимдонликни талаб этмайди. Ёки солиқ олина бошланадиган даромад чегараси 150 сўм қилиб белгиланганлиги билан боғлиқ жиҳатни олиб кўрайлик. Бугунги кунда асосан ёш мутахассислар, малакаси етарли бўлмаган ишчиларнинг кўпчилиги — демак, ёш оилаларнинг соҳиблари оладиган маош бу. Одатда бундай ходим икки-уч болали бўлгунча ҳам маошида ўзгариш юз бермайди.

Шу муносабат билан сессияда эшитилган бир мулоҳаза кўнгилларни ларзага солади. Биз бугун жамиятдаги табақаланишни — бойлар, ўрта ҳоллар, камбағаллар мавжудлигини Олий Кенгаш минбарида туриб эътироф этдик. Аслида бу табақаланиш турли-туман имтиёзлар, узатсанг қўл етиши маъносида жамиятимиз бутун такомили мобайнида унга ҳамроҳ бўлиб келган, биз буни эътироф этишни ўзимизга эп кўрмай, шусиз ҳам сўқир кўзларимизни юмиб яшаб келдик.

Қисқаси, сессияда ўз фуқароларини ижтимоий муҳофазалаш давлатнинг ҳозирги долзарб вазифаси эканлиги узил-кесил айтилди. Хўш, бу муҳофазаланиш тамойиллари қандай? Бамисоли наҳанг янглиғ оғиз очиб, каттаю кичикни, бою камбағални ўз домига тортаётган бозор муносабатларидан икки йўл билан муҳофазаланиш мумкин. Сессия бу йўлларни аниқ-равшан белгилаб қўйди. Бу, биринчидан, кам ҳақ олувчи фуқаролар даромадини ошириш, иккинчидан, нарх-наво кўтарилиши — озиқ-овқат ва кундалик эҳтиёж моллари қимматлашуви туфайли барча фуқароларга мутлақ товон тўлашдан иборат.

Афсуски, буни рўёбга чиқариш осонмас. Худди шу муаммо теварагида эҳтирослар жўш урганлиги ҳам табиий. Маълум бўлишича, «истеъмол дастурхони» қийматини салгина — бор-йўғи 30 сўмга кўтаришнинг ўзи жамғарма муаммосини келтириб чиқаради. Бюджет маблағи эса асосан солиқлар ҳисобига тикланади. Бинобарин, камомад ўрнини қоплаш учун солиқ системасини қаттиқлаштириш тақозо этилади. Ҳукумат тутган бир йўл, бизнингча, қониқиш билан қабул қилинди. Бу ўз ҳудудимиздан чиқаётган бойликлардан Ўзбекистоннинг қонуний ҳиссасини қайтаришга қаратилган изчиллик ва собитқадамликдир. Бу йил Ўзбекистон ўша ўмариб кетилаётган ҳадсиз-ҳисобсиз бойликлар ҳисобидан 10,7 миллиард сўм олиши белгиланган.

Биз фақат бугунни эмас, жилла қурса эртанги кунни ҳам ўйлашимиз керак. Демак, халқ таълими, соғлиқни сақлаш, фан ва маданиятни равнақ топтиришни шу кунлардаги мушкулликлар тўфони ортида қолдириш ярамайди. Бу жиҳатдан Тошкентдаги 10-туғруқхона бош врачи Муяссар Муҳаммадқулованинг ўкинчида жон бор. Бюджет тўғрисидаги қонун лойиҳасини назарда тутиб, у: «Кўрпага қараб оёқ узатишни эсладим», — деди. Бу нима дегани? Медицинамиз қандоқ бўлса, шундай ночор аҳволда қолаверади, дегани. Булунғур район бирлашган шифохонасининг бош врачи М. Салимовнинг дард-ҳасрати ҳам шу ўкинчга ҳамоҳанг. Шундай бир шароитда бюджетдаги 1,9 миллиард сўмлик камомад ижтимоиёт ва иқтисодиёт бўғизига тиралиб турган тиғни эслатади.

Хўш, ортиқча ларзаларсиз бу мушкулотдан чиқиб кетиш мумкинми?

Ҳа, мумкин. Бунинг учун энг аввало ношуд раҳбарлардан фориғ бўлиб олиш керак.

Кейин корхоналарнинг ўзбошимчалиги барҳам топиши керак. Ишлаб чиқаришда нарх белгилашдаги худбинлик кайфияти тугатилмас, ягона нарх сиёсати амал қилмас экан, бошбошдоқлик бамисоли занжирли ҳалқа янглиғ ўз домига тортаверади. Ҳозирги депсиниш ҳолатидан қаттиқ интизом, қатъий ҳаракатлар натижасидагина қутулиб кетиш мумкин. Чунончи, Самарқанд вилояти ўз бюджетидаги 20 миллион кемтикни тўлдириш имкониятини топа олди. Бугина эмас, Ўзбекистон ССР Президенти фармонлари бажарилишини маблағ билан таъминлашнинг уддасидан ҳам чиқилди — яна 20 миллион сўм қўшимча маблағ ҳам топилди. Бу саъй-ҳаракатлар баъзи мақолларни эслатади: «Бола йиғламаса, она кўкрак тутмайди». Ёки яна: «Чалпак осмондан ўз-ўзича ёғмайди», Ёхуд: «Ҳаракатда — баракат». Ҳа, балли дўстлар, кучларимизни бир мақсадга йўналтириб, барча имконият ва омилларни ишга солиб, бугунги мушкулотларни бартараф этиб ўтайлик.

Салоҳиддин МУҲИДДИНОВ,
«Халқ сўзи»нинг шўролар ҳаёти бўлими муҳаррири.

РЎЗНОМАГА ШУ КУНГАЧА 2.628 ТА ХАТ КЕЛДИ. ШИКОЯТ ВА ТАКЛИФЛАРНИНГ 112 ТАСИ ТЕКШИРИШ ВА ЧОРА КЎРИШ УЧУН ЖОЙЛАРГА ЮБОРИЛДИ.

Мактубларда эл овози

ОБУНАЧИЛАР ХУНОБ

1991 йил учун қарийб 100 сўм тўлаб бир турли нашрларга обуна бўлган эдим. Бироқ газета ва журналларни тўлиқ олмаяпман. Масалан, январь ойида «Халқ сўзи»нинг 9 сони, «Ёш ленинчи»нинг 6 сони қўлимга теккани йўқ. «Янги ҳаёт» газетасини эса ҳали кўрмадим. Обуна пайти бу йил хизмат яхшиланади, деб катта ваъдалар берилган эди, аксинча, баттар бўлди. Алоқа бўлимининг мудири М. Наимовага мурожаат қилсам, «юқоридан келмаяпти, нима қилай?» дейди. Унақада бу нохуш аҳволга ким жавоб беради? Бола-чақанинг ризқидан юлинган пул елга совурилиб кетаверадими?

Мамадиёр МАМАНОВ,

Самарқанд вилояти, Советобод райони, Жарқудуқ алоқа бўлими, Остонабобо қишлоғи.

Редакцияга обуначилардан бундай норозилик хатлари кўплаб келиб турибди. Жумладан, Тошкент вилояти, Олмалиқ шаҳридан Т. ОЛИМОВА, Қашқадарё вилояти, Чироқчи районидаги «Коммуна» жамоа хўжалигидан Н. ЭРКАЕВ ва бошқалар, Чимкент вилояти, Сайрам районидан А. НАМЕТОВ, Фарғона вилояти, Бағдод районидаги О. НОРМАТОВ сингари кўплаб муштарийлар «Халқ сўзи»ни муттасил олмаётганликларини маълум қилишган. Бу ҳолга жумҳурият Алоқа вазирлиги, «Союзпечать» бошқармаси ўз муносабатларини билдиришади деган умиддамиз.

ФАРМОНЛАР БАЖАРИЛМАЯПТИ

Косон районидаги «Ленинград» совхозининг 3-агроучасткасига қарашли Тенибек, Эсабой, Ҳалима, Тўқманғит қишлоқлари қиёфаси шўро ҳукумати даврида сира ўзгармади. Неча авлодларимиз орзулари ушалмай, бу дунёдан ўтиб кетишди. Сув ва газ қувури ёнгинамизда, аммо ичимлик сувни сотиб оламиз, таппи ёқиб кун кўрамиз. На ҳаммом, на чойхона, на дўкон-магазин бор. Республика Президенти чиқарган Фармонларга ҳам раҳбарлар панжа орасидан қарашаяпти. Ғалабанинг 45 йиллиги муносабати билан ветеранларга 100 сўм ўрнига 50 сўмдан берилди. Аҳолига ем-хашак тарқатилган эмас, шахсий хўжаликлар ер участкаси билан тўлиқ таъминланмаган. Хўжалик молиявий жиҳатдан анча бақувват, аммо на нафақахўрларга, на кўп болали оналарга ёрдам уюштирмайди. Бу масалаларга депутатлар бутунлай лоқайд, улар ўтмишдаги «устоз»ларидан заррача фарқ қилмайдилар.

Бу дардли мактубга уруш ва меҳнат ветерани **М. Қўлдошевдан** ташқари 17 киши имзо чеккан. Улар орасида ишчилар, механизаторлар, нафақахўрлар, соғлиқни сақлаш ходимлари, чорвадорлар бор.

Шу райондаги Ульянов номли колхознинг Пудина қишлоғида яшовчи бир гуруҳ оналар арз-додини жамоатчи мухбир **Сафо Омонов** қоғозга тушириб юборган Ҳ. Даминова, Т. Пўлатова (жами 9 имзо) тасдиқлаган бу арзномада юқоридаги камчиликлар қаламга олиниши билан бирга, республика Президентининг қишлоқ жойлардаги шахсий хўжаликларга 25 сотихгача ер бериш ҳақидаги фармони бажарилмаётгани, одамлар 6 сотихли участкаларда қийналиб кун кўраётганликлари, бу масалада жамоа хўжалиги раиси Ш. Тўрақулов, район партия комитетининг биринчи котиби Қ. Тўйчиев зарур чораларни кўрмаётгани маълум қилинади.

МИННАТДОРМИЗ

Тошкент вилоятидаги Бўстонлиқ районининг энг гўзал, сўлим жойларидан бири — Товоқсой қишлоғида уруш ва меҳнат ветеранлари ҳордиқ чиқарадиган санаторий мавжуд. Бу ерда яратилган қулай шароит меҳмонларга манзур бўлаяпти. Айниқса, Ш. Ортиқов, А. Боисов, Г. Мўминова, К. Югай, Т. Усмонбоев сингари шифокорларнинг хизматидан барча мамнун. Санаторийда дам олувчиларнинг бўш вақтларини мазмунли ўтказиш чоралари ҳам кўрилган.

Низом ҚАРШИБОЕВ,
Ғалаба районидаги Свердлов номли жамоа хўжалиги.

ҚАТАҒОН БЎЛГАН МОТОЦИКЛ

Ўттиз бир йилдан буён ўқитувчилик қиламан. Кейинги пайтларда касалхоналарда тез-тез даволаниб тураман. Шифохонадан чиқиб, уйга шахсий мотоциклимда кетаётган эдим, ГАИ ходими Абдураззоқ Тоғаев ҳеч бир асоссиз мотоциклимни олиб қўйди. Мен воқеа тафсилотини ёзиб, Деҳқонобод район партия комитети иккинчи секретари Панжи Бердиевга кирдим. У киши аризамни текшириш учун ички ишлар бўлимига юборибди. У ердаги раҳбарлар, албатта, ўз ходимини ҳимоя қилишган.

Шундан сўнг А. Тоғаев мени «ичган» деб протокол ёзганмиш, кимларгадир қўл қўйдириб олганмиш. Мантиқсизликни қаранг: ичган-ичмаганлигимни аниқлаш учун давлатнинг медицина экспертиза комиссияси бор-ку. Нимага ўша комиссия хулосасини олмайди? ГАИ раҳбарлари Тожи Чориев, Урол Жумаевларга ўз дард-ҳасратимни, ичмаганлигимни минг бор айтиб, тушунтира олмадим. Улар ўз ходимларини ёқладилар ва менга 200 сўм жарима тўлашимни, бўлмаса мотоциклимни бир умр бермаслигини айтдилар. 1990 йилнинг 6 декабрида жаримани тўладим. Мана энди мотоциклимни олишга рухсат беришди. Не кўз билан кўрайинки, унинг ён қопчиқлари ерда ётибди. Янги аккумулятордан дарак йўқ. Орқадаги янги балон ўрнида эски балон, камералари ёрилган, бакдаги бензинни шилиб олишган. У чала «ўлик» ҳолда ётарди. Мен мотоциклни олмадим.

— Нимага олмайсиз? — деди ГАИ ходими Урол Жумаев менинг саросимага тушиб қолганимни пайқаб, вазиятни юмшатиш учун. Ҳозирча олиб кетинг, йўқолган нарсаларни Тоғаевдан тўлаттириб бераман.

Арзимаган маош оламан. Эски гувалак уйда яшайман. Саккиз фарзандим, кекса онам — ҳаммамиз ўн бир жон. Бугун топсак, эртага йўқ. Амаллаб мотоцикл олган эдим. Наҳотки ГАИ ходимлари шунчалик тош бағир бўлсалар?

Мусо ШЕРМАТОВ,
Қашқадарё вилояти, Деҳқонобод районидаги Улуғбек номли ўрта мактаб ўқитувчиси.

ЙЎЛОВЧИЛАР РАНЖИШМОҚДА

Эски Жўвадаги янги автостанциядан 474-«Чорсу — Ленинград» маршрутидаги автобус қатновида мунтазамлик таъминланмаяпти. Бу ҳақда Тошкент район рўзномаси «Шонли меҳнат»да, вилоят рўзномаси «Тошкент ҳақиқати»да танқидий мақолалар босилган, жумҳурият автомобиль транспорти вазирининг муовини А. Азимов катта ваъдалар берган эди. Ҳолбуки, 474-маршрут аҳоли энг гавжум ҳудуддан ўтади. С. М. Киров номли, Ҳ. Ҳ. Ниёзий номли, Абай номли ўрта мактаблар ўқитувчилари ва ўқувчилар жамоаси шу автобусда билим даргоҳларига қатнайдилар. «Ленинград» ва «Тошкент» давлат хўжаликлари, «Тошкент минерал сувлари» ва Семашко номли 11-клиникани мазкур маршрут боғлайди. Қатновда қатъий тартиб лозимлиги изоҳсиз ҳам тушунарли. Бу ҳақда мутасадди ташкилотларнинг раҳбарлари жиддийроқ бош қотирадиларми, йўқми? Ҳеч бўлмаганда 474-маршрутни 18-автотранспорт корхонасига ўтказиш чоралари кўриладими ё кўрилмайдими?

Ҳ. КАРИМОВ.

ЭЪТИБОРСИЗЛИКМИ ЁКИ...

«Халқ сўзи» рўзномасининг 1991 йил 5 февраль сонида Ўзбекистон ССР Адлия вазирлигининг ўринбосари М. Тешабоевнинг «Жамоат бирлашмалари тўғрисидаги қонун амалда» сарлавҳали мақоласи эълон қилинган. Шу ўринда савол туғилади: агар бу қонун республикамиз ҳудудида амал қила бошлаган бўлса, сессия муҳокамасига қўйишнинг қандай зарурати бор эди? Ёки вазир ўринбосари Ўзбекистон ССРнинг 1990 йил 20 июнда қабул қилган мустақиллик декларациясини тан олмасмикин? Ахир СССР Олий Совети қабул қилган қарорлар Ўзбекистон ССР Олий Совети томонидан тасдиқлангандан кейингина кучга эга бўлади-ку.

Зиёдулло ЖУМАЕВ,
Самарқанд шаҳри.

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикасиинг қонуни

ЎЗБЕКИСТОН ССРДА ЖАМОАТ БИРЛАШМАЛАРИ ТЎҒРИСИДА

Инсон ҳуқуқлари тўғрисидаги Умумий декларацияга, СССР Конституциясига ва Ўзбекистон ССР Конституциясига асосланиб, ушбу Қонунда фуқароларнинг жамоат бирлашмаларини тузиш эркинлиги уларнинг ажралмас ҳуқуқи сифатида мустаҳкамлаб қўйилади.

I-БОБ. УМУМИЙ ҚОИДАЛАР

1-модда. **Жамоат бирлашмаси тушунчаси**

Ўз ҳуқуқлари, эркинликларини ҳамда сиёсат, иқтисодиёт, ижтимоий ривожланиш, фан, маданият, экология ва ҳаётнинг бошқа соҳаларидаги қонуний манфаатларини биргаликда рўёбга чиқариш учун бирлашган фуқароларнинг хоҳиш-иродаларини эркин билдиришлари натижасида вужудга келган ихтиёрий тузилма жамоат бирлашмасидир.

Сиёсий партиялар, оммавий ҳаракатлар, касаба уюшмалари, хотин-қизлар, ёшлар ва болалар ташкилотлари, ветеранлар ва ногиронлар ташкилотлари, илмий-техникавий, маданий-маърифий, физкультура-спорт ва бошқа кўнгилли жамиятлар, ижодий уюшмалар, юртдошлар уюшмалари, фондлар, ассоциациялар ва фуқароларнинг бошқа бирлашмалари жамоат бирлашмалари деб эътироф этилади.

Ушбу Қонун тижорат мақсадларини кўзлайдиган ёки бошқа корхоналар ва ташкилотлар фойда (даромад) ундириб олишига кўмаклашадиган кооператив ташкилотларга ва бошқа ташкилотларга, диний ташкилотларга, ҳудудий жамоат ўзини ўзи бошқариш идораларига (микрорайонлар кенгашлари ва қўмиталарига, маҳалла, уй, кўча, квартал, поселка, қишлоқ қўмиталари ва бошқа ташкилотларга), ташаббускор жамоат идоралари (халқ дружиналари, ўртоқлик судлари ва бошқаларга) нисбатан амал қилмайди, уларнинг тузилиши ва фаолияти тартиби бошқа қонунларда белгилаб берилади.

2-модда. **Ўзбекистон ССРнинг жамоат бирлашмалари тўғрисидаги қонунлари**

Ўзбекистон ССРнинг жамоат бирлашмалари тўғрисидаги қонунлари жамоат бирлашмаларининг ҳуқуқий ҳолати асосларини белгилаб берадиган ушбу Қонундан, Қорақалпоғистон АССРнинг жамоат бирлашмалари тўғрисидаги Қонунидан, Ўзбекистон ССРнинг бошқа қонун ҳужжатларидан иборат бўлади.

3-модда. **Жамоат бирлашмаларини тузишдан кўзда тутилган мақсад**

Жамоат бирлашмалари фуқаролик, сиёсий, иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳуқуқлар ҳамда эркинликларни рўёбга чиқариш ва ҳимоя қилиш; фуқароларнинг фаоллиги ва ташаббускорлигини, давлат ва жамият ишларини бошқаришда уларнинг иштирок этишини ривожлантириш; касб-кор ва ҳаваскорлик қизиқишларини қондириш; илмий, техникавий ва бадиий ижодкорликни ривожлантириш; аҳолининг сиҳат-саломатлигини сақлаш, хайрия фаолиятида қатнашиш: маданий-маърифий, физкультура-соғломлаштириш ва спорт ишларини ўтказиш; табиатни, тарих ва маданият ёдгорликларини муҳофаза қилиш; ватанпарварлик ва инсонпарварлик тарбияси; республикалараро ва халқаро алоқаларни кенгайтириш, халқлар ўртасида тинчлик ва дўстликни мустаҳкамлаш; қонунда тақиқланмаган бошқа фаолиятни амалга ошириш мақсадида тузилади.

Фаолияти жамиятнинг ахлоқий негизларини, умумбашарий инсонпарварлик қадриятларини бузишга қаратилган, шунингдек конституцион тузумни ғайриқонуний йўл билан ўзгартириш ёки СССР, Ўзбекистон ССР ва Қорақалпоғистон АССР ҳудудининг бирлигини бузиш, уруш, зўравонликни ва шафқатсизликни, жамиятни парчалашга олиб борадиган ижтимоий, шу жумладан синфий, шунингдек ирқий, миллий ва диний адоватни авж олдириш, қонун билан тақиқланган бошқа хатти-ҳаракатлар қилиш мақсадини кўзлайдиган жамоат бирлашмаларининг тузилишига йўл қўйилмайди.

Ҳарбийлаштирилган жамоат бирлашмалари ва қуролли тузилмалар, шунингдек диний характерга эга партиялар, уларнинг филиаллари ва бошқа структу бўлаклари ташкил этиш тақиқланади.

Жамоат бирлашмалари ва уларнинг идоралари томонидан қонуний ва демократик йўл билан шакллантирилган ҳокимият ва бошқарув идоралари ҳамда ҳокимият ваколатларига эга бўлганларга нисбатан ғайридемократик тарзда куч ишлатиб тазйиқ ўтказиш тақиқланади. Қонуний равишда амал қилиб турган ҳокимият ва бошқарув идоралари ҳамда мансабдор шахсларга демократик усулда ҳал этиш баҳонаси билан тазйиқ ўтказишга бўлган ҳар қандай уринишга қонун билан барҳам берилади.

Аҳолининг саломатлиги ва ахлоқига, фуқароларнинг ҳуқуқлари ва қонун билан қўриқланадиган манфаатларига тажовуз қиладиган жамоат бирлашмаларини тузиш ва уларнинг фаолияти қонунга мувофиқ таъқиб қилинади.

4-модда. **Жамоат бирлашмалари тузилиши ва фаолиятининг қоидалари**

Жамоат бирлашмалари ўз аъзолари (қатнашчилари)нинг ихтиёрийлиги, тенгҳуқуқлилиги, ўзини ўзи бошқариш, қонунийлик ва ошкоралик асосида тузилади ва ҳаракат қилади.

Барча жамоат бирлашмалари ўз уставларида, бошқа ҳужжатларида, кўзда тутилган вазифаларни бажаришда Ўзбекистон ССР Конституцияси, Қорақалпоғистон АССРда эса, шунингдек Қорақалпоғистон АССР Конституцияси, Ўзбекистон ССРнинг бошқа қонунлари доирасида иш кўрадилар.

Фуқаронинг жамоат бирлашмаси фаолиятида қатнашиши ёки қатнашмаслиги унинг ҳуқуқлари ва эркинликларини чеклаш ёки унга имтиёзлар бериш учун, шу жумладан давлат ташкилотида лавозимни эгаллаш шарти ёки Қонунда кўзда тутилган мажбуриятларни бажармаслик учун асос бўла олмайди.

Меҳнат тўғрисидаги қонунлар, шунингдек меҳнаткашларнинг ижтимоий таъминоти ва ижтимоий суғурта қилдириш тўғрисидаги қонунлар жамоат бирлашмалари аппарати ходимларига нисбатан жорий этилади.

5-модда. **Давлат ва жамоат бирлашмалари**

Давлат жамоат бирлашмалари ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларига риоя этилишини таъминлайди ҳамда Конституцияга мувофиқ улар ўз уставларидаги вазифаларни бажаришлари учун шарт-шароит яратилишига кафолат беради.

Давлат ёшлар ва болалар ташкилотларига моддий ва маънавий мадад беради, уларга нисбатан имтиёзли солиқ сиёсати ўтказилишини таъминлайди, болалар ташкилотларига мактаб, мактабдан ташқари муассасалар биноларидан, клублардан, маданият саройлари ва уйларидан, спорт иншоотлари ва бошқа иншоотлардан бепул ёки имтиёзли шартлар билан фойдаланиш ҳуқуқини беради.

Қонунда кўзда тутилган ҳоллардан ташқари давлат идоралари ва мансабдор шахсларнинг жамоат бирлашмалари фаолиятига аралашишига, худди шунингдек, жамоат бирлашмаларининг давлат идоралари ва мансабдор шахсларнинг фаолиятига аралашишига йўл қўйилмайди.

Сиёсий партиялар ташкилотлари, бошқа жамоат бирлашмалари фаолияти улар аъзоларининг (қатнашчиларнинг) асосан ишдан бўш вақтида ва мазкур бирлашмалар маблағи ҳисобидан амалга оширилади.

Сиёсий партиялар ва сиёсий мақсадни кўзловчи оммавий жамоат ҳаракатлари фаолиятининг давлат томонидан пул билан таъминланиши тақиқланади, халқ депутатлари сайлови тўғрисидаги қонунларга мувофиқ сайлов кампанияларини, халқ овоз беришини пул билан таъминлаш ҳоллари бундан мустасно.

Жамоат бирлашмалари манфаатларига дахлдор масалалар қонунларда кўзда тутилган ҳолларда тегишли жамоат бирлашмалари иштирокида ёки улар билан келишилган ҳолда давлат идоралари ва хўжалик ташкилотлари томонидан ҳал қилинади.

6-модда. **Жумҳурият жамоат бирлашмалари ва бошқа жамоат бирлашмалари**

Уставда белгиланган вазифаларга мувофиқ фаолияти бутун жумҳурият ҳудудида амалга ошириладиган ва Ўзбекистон ССРда ўз ташкилотлари бўлган жамоат бирлашмалари умумиттифоқ ва жумҳуриятлараро жамоат бирлашмаларининг жумҳурият бўғинларига киради. Башарти, фаолияти ушбу Қонуннинг 3-моддасига зид бўлса, жумҳурият ташқарисида ташкил этилган жамоат бирлашмаларининг филиаллари ва бошқа структура бўлинмаларининг фаолиятига йўл қўйилмайди.

Уставда белгиланган вазифаларга мувофиқ фаолияти бутун жумҳурият ҳудудида амалга ошириладиган жамоат бирлашмалари жумҳурият жамоат бирлашмаларига киради. Бунда жумҳурият сиёсий партияси ёки касаба уюшмасининг камида уч минг аъзоси бўлиши керак.

Вилоят, ноҳия, шаҳар, посёлка ва қишлоқ жамоат бирлашмалари маҳаллий жамоат бирлашмаларига киради.

Уставда белгиланган вазифаларга мувофиқ фаолияти бутун вилоят ҳудудида, Тошкент шаҳрида эса бутун шаҳар ҳудудида амалга ошириладиган жамоат бирлашмалари вилоят, Тошкент шаҳар жамоат бирлашмаларига киради.

Уставда белгиланган вазифаларга мувофиқ фаолияти бутун ноҳия (шаҳар) ҳудудида амалга ошириладиган жамоат бирлашмалари ноҳия (шаҳар) жамоат бирлашмаларига киради.

Уставда белгиланган вазифаларга мувофиқ фаолияти поселка, қишлоқ ҳудудида амалга ошириладиган жамоат бирлашмалари поселка, қишлоқ жамоат бирлашмаларига киради.

Зарурат пайдо бўлган ҳолларда вилоятлараро ва ноҳиялараро жамоат ташкилотлари тузилиши мумкин.

7-модда. **Жамоат бирлашмаларининг иттифоқлари**

Жамоат бирлашмалари ихтиёрийлик асосида жамоат бирлашмаларининг иттифоқларига уюшишга ҳақлидирлар.

Жамоат бирлашмаларининг иттифоқлари ушбу Қонунда жамоат бирлашмалари учун белгилаб қўйилган тартибда тузилади, амал қилади ва ўз фаолиятини тўхтатади.

2-БОБ. ЖАМОАТ БИРЛАШМАЛАРИНИНГ ТУЗИЛИШИ ВА УЛАР ФАОЛИЯТИНИНГ ТУХТАТИЛИШИ

8-модда. **Жамоат бирлашмаларини тузиш**

Жамоат бирлашмаси камида ўн нафар фуқаронинг ташаббуси билан тузилади.

Жамоат бирлашмасини тузиш ташаббускорлари таъсис съездини (конференциясини) ёки умумий йиғилишини чақирадилар, унда устав (низом, ўзга асосий ҳужжат) қабул қилинади ва раҳбар идоралар тузилади.

9-модда. **Жамоат бирлашмасига аъзолик**

Ўзбекистон ССР фуқаролари жамоат бирлашмаси аъзолари (қатнашчилари) бўладилар. Сиёсий партиялардан ташқари жамоат бирлашмаларининг уставида бошқа жумҳуриятлар фуқароларининг, шунингдек чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг бирлашмага аъзо бўлишлари кўзда тутилиши мумкин.

Ўзбекистон ССРнинг ўн саккиз ёшга тўлган фуқаролари жумҳурият сиёсий партияларининг аъзолари бўлишлари мумкин.

Бир сиёсий партиянинг аъзоси айни вақтда бошқа сиёсий партиянинг аъзоси бўла олмайди.

Сиёсий партиялар ва касаба уюшмаларидан ташқари жамоат бирлашмаларининг фаолиятида уларнинг уставларида кўзда тутилган ҳолларда жамоа аъзолари: корхоналар, муассасалар, ташкилотларнинг меҳнат жамоалари, фуқароларнинг бирлашмалари иштирок этишлари мумкин.

10-модда. **Жамоат бирлашмасининг устави**

Жамоат бирлашмасининг уставида қуйидагилар кўзда тутилиши керак:

1) жамоат бирлашмасининг номи, мақсади ва вазифаси;

2) жамоат бирлашмасининг ички тузилиши, унинг ўз фаолиятини амалга оширадиган ҳудуд;

3) жамоат бирлашмаси аъзолигига қабул қилиш шартлари ва тартиби, агар бирлашма рўйхатда қайд этиладиган аъзоларга эга бўлса, бундай ҳолларда ундан чиқиш шартлари ва тартиби;

4) жамоат бирлашмаси аъзолари (қатнашчилари)нинг ҳуқуқлари ва бурчлари;

5) жамоат бирлашмаси ҳамда унинг ташкилотлари раҳбар идораларининг ваколатлари ва уларни тузиш тартиби, уларнинг ваколат муддати;

6) жамоат бирлашмаси ҳамда унинг ташкилотларининг маблағлари ва бошқа мол-мулки манбалари;

7) жамоат бирлашмасининг раҳбар идораси қаерда жойлашганлиги;

8) жамоат бирлашмаси уставига ўзгартишлар, қўшимчалар киритиш тартиби;

9) жамоат бирлашмаси фаолиятини тўхтатиш тартиби.

Уставда жамоат бирлашмаси фаолиятига тааллуқли бошқа қоидалар ҳам кўзда тутилиши мумкин.

Жамоат бирлашмасининг устави амалдаги қонунларга зид бўлмаслиги керак.

11-модда. **Жамоат бирлашмалари уставларини рўйхатга олиш**

Ўзбекистон ССРда амал қилувчи умумиттифоқ жамоат ташкилотлари, халқаро, жумҳуриятлараро жамоат ташкилотлари жумҳурият бўғинларининг, шунингдек жумҳурият, вилоятлараро жамоат бирлашмаларининг уставлари Ўзбекистон ССР Адлия вазирлиги томонидан рўйхатга олинади.

Қорақалпоғистон АССРда жамоат бирлашмасининг уставини рўйхатга олиш тартиби Қорақалпоғистон АССР қонунлари билан белгиланади.

Вилоят, ноҳия, шаҳар, поселка, қишлоқ ҳудудида ёки икки ва ундан ортиқ ноҳия, шаҳар, поселка, қишлоқ ҳудудида фаолиятини амалга оширадиган жамоат бирлашмаларининг уставлари халқ депутатлари вилоят, Тошкент шаҳар Советлари ижроия қўмиталарининг адлия бошқармалари томонидан рўйхатга олинади.

Жамоат бирлашмаси уставини рўйхатга олиш учун устав қабул қилинган кундан бошлаб бир ой муддат ичида мазкур жамоат бирлашмаси раҳбар идораси аъзолари томонидан имзоланган ва шу аъзолар ҳар бирининг фамилияси, исми, отасининг исми, туғилган йили, истиқомат жойи кўрсатилган ариза топширилади. Аризага устав, уставни қабул қилган таъсис съезди (конференцияси) ёки умумий йиғилиш протоколи, ушбу қонуннинг 6 ва 8-моддалари талаблари бажарилганлигини тасдиқловчи бошқа материаллар илова қилинади.

Уставни рўйхатга олиш ҳақидаги ариза у топширилган кундан бошлаб икки ой муддатда кўриб чиқилади.

Жамоат бирлашмалари уставларига киритилган ўзгаришлар, қўшимчалар ҳам уставларни рўйхатга олиш тартиби ва муддатларига мувофиқ рўйхатга олиниши лозим.

Жамоат бирлашмалари уставларини рўйхатга олувчи идоралар ана шу бирлашмалар рўйхатини тузиб борадилар.

Жамоат бирлашмаси ёки унинг ташкилотлари (идоралари) уларнинг уставлари рўйхатга олинган кундан бошлаб ушбу Қонунда белгилаб қўйилган тартибда ўз фаолиятларини амалга оширадилар ва гражданлик қонунларига мувофиқ ҳуқуқий шахс, деб тан олиниши мумкин.

Умумиттифоқ, халқаро, жумҳуриятлараро (минтақалараро) жамоат бирлашмаларининг (шу жумладан оммавий ҳаракатларнинг) ва уларнинг бошқа тармоқ бўлинмаларининг филиаллари, шунингдек жумҳурият ва маҳаллий жамоат бирлашмалари (шу жумладан оммавий ҳаракатлари) Ўзбекистон ССР Адлия вазирлигида ва унинг жойлардаги идораларида ўз уставларини рўйхатдан ўтказмаган бўлсалар, Ўзбекистон ССР ҳудудида фаолият кўрсатишларига йўл қўйилмайди.

Жамоат бирлашмаси уставини, кейин унга киритилган ўзгаришлар ва қўшимчаларни рўйхатга олиш учун Ўзбекистон ССР Вазирлар Маҳкамаси, Қорақалпоғистон АССРда эса Қорақалпоғистон АССР Вазирлар Кенгаши томонидан белгиланган тартибда рўйхатга олиш ҳақи ундирилади.

12-модда. **Жамоат бирлашмаси уставини рўйхатга олишни рад этиш**

Агар жамоат бирлашмасининг устави ушбу Қонуннинг 3, 4 ёки 10-моддалари қоидаларига зид бўлса, ёхуд илгари худди шу номдаги жамоат бирлашмаси рўйхатга олинган бўлса, жамоат бирлашмаси уставини рўйхатга олишни рад этиш мумкин.

Уставни рўйхатга олиш рад этилган тақдирда бу ҳақда тақдим этилган устав қайси қонуннинг қоидаларига зид эканлиги кўрсатилиб, ариза берувчига ёзма равишда хабар қилинади.

Жамоат бирлашмасининг уставини рўйхатдан ўтказишнинг рад этилиши устидан судга шикоят қилиш мумкин ва бу иш Ўзбекистон ССР гражданлик процессуал қонунида кўзда тутилган тартибда қараб чиқилади.

Умумиттифоқ жамоат бирлашмаси жумҳурият бўғинининг, жумҳуриятлараро, жумҳурият ва вилоятлараро жамоат бирлашмаларининг уставини рўйхатдан ўтказишнинг рад этилиши устидан — Ўзбекистон ССР Олий Судига, маҳаллий жамоат бирлашмалари уставини рўйхатдан ўтказишнинг рад этилиши устидан эса тегишли вилоят, Тошкент шаҳар судига шикоят қилиш мумкин.

13-модда. **Жамоат бирлашмаларининг рамзлари**

Жамоат бирлашмалари рамз сифатида ўз тимсолига, байроғига ва вимпелига эга бўлиши мумкин.

Жамоат бирлашмаларининг тимсоллари уставга мувофиқ уларнинг раҳбар идоралари томонидан тасдиқланади. Жамоат бирлашмаларининг тимсоллари ва вимпеллари ушбу Қонуннинг 3-моддаси иккинчи қисмида кўрсатилган мақсадларни тарғиб этишга хизмат қилмаслиги керак.

Байроқлар ва вимпеллар белгиланган тартибда давлат рўйхатидан ўтказилиши лозим.

14-модда. **Жамоат бирлашмалари фаолиятининг тўхтатилиши**

Жамоат бирлашмаларининг фаолияти уларни қайта ташкил этиш (қўшилиш, бирлашиш, ажралиш) ёки тугатиш йўли билан тўхтатилиши мумкин.

Жамоат бирлашмалари уларнинг съездлари (конференциялари) ёки умумий йиғилишлари қарори билан қайтадан ташкил этилади. Жамоат бирлашмаларини қайта ташкил этгандан сўнг янгидан тузилган жамоат бирлашмасининг устави ушбу Қонуннинг 11-моддасида кўзда тутилган тартибда рўйхатга олинади.

Жамоат бирлашмаси съезд (конференция) ёки умумий йиғилиш қарорига мувофиқ, ёхуд ушбу Қонуннинг 22-моддасида кўзда тутилган асосларга мувофиқ тартибда тугатилади.

Съезд (конференция) ёки умумий йиғилиш қарорига мувофиқ тугатилган жамоат бирлашмасининг мол-мулки унинг уставида кўзда тутилган мақсад йўлида сарфланади.

3-БОБ. ЖАМОАТ БИРЛАШМАЛАРИНИНГ ҲУҚУҚЛАРИ ВА УЛАР ФАОЛИЯТИНИНГ ШАРТ-ШАРОИТЛАРИ

15-модда. **Жамоат бирлашмаларининг ҳуқуқлари**

Жамоат бирлашмалари қонун олдида тенгдирлар.

Жамоат бирлашмаларининг ҳуқуқлари уларнинг уставларида қайд этилади.

Жамоат бирлашмалари уставларда, дастурий, бошқа ҳужжатларда белгиланган мақсадлар ва вазифаларни амалга ошириш учун ўз мақсадлари ва фаолияти тўғрисидаги ахборотни эркин тарқатади, қонунда кўзда тутилган ҳолларда ва тартибда эса:

давлат ҳокимияти ва бошқарув идораларини тузишда қатнашади;

қонун қабул қилишда ташаббускор бўлади;

давлат ҳокимияти ва бошқарув идораларининг қарорларини тайёрлашда иштирок этади;

давлат ва жамоат идораларида ўз аъзолари (қатнашчилари) номидан иш юритади ва уларнинг қонуний манфаатларини ҳимоя қилади;

ушбу Қонунда ҳамда Ўзбекистон ССРнинг бошқа Қонун ҳужжатларида, Қорақалпоғистон АССРда эса Қорақалпоғистон АССРнинг ҳам ўзга қонун ҳужжатларида кўзда тутилган ваколатларни амалга оширади.

16-модда. **Сиёсий партиялар, оммавий жамоат ҳаракатлари, касаба уюшмалари**

Партиялар ўз аъзоларининг сиёсий иродасини ифодалаб, давлат ҳокимияти ва бошқарув идораларини тузишда иштирок этишни, шунингдек халқ депутатлари Советларига сайланган ўз вакиллари орқали ҳокимият идоралари фаолиятида қатнашишни асосий вазифа қилиб қўядилар.

Партияларнинг дастурий ҳужжатлари бўлади, улар омманинг эътибори учун матбуотда эълон қилинади.

Партиялар халқ депутатлигига номзодлар кўрсатиш, сайловолди ташвиқот ишларини олиб бориш, халқ депутатлари тегишли Советларида ўз тарафдори бўлган депутатлар гуруҳларини тузиш ҳуқуқига эгадирлар.

Оммавий жамоат ҳаракатлари сиёсий ёки ўзга мақсадларни кўзлайдилар ҳамда уларнинг рўйхатга олинган аъзолари бўлмайди.

Ҳарбий хизматчилар ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш идораларида лавозимни эгаллаб турган шахслар ўз хизмат фаолиятида қонун талабларига амал қиладилар ва сиёсий партиялар ҳамда сиёсий мақсадларни кўзловчи оммавий жамоат ҳаракатларининг қарорлари билан боғлиқ бўлмайдилар.

Касаба уюшмалари давлат идоралари, хўжалик ташкилотлари, кооператив ва ўзга жамоат бирлашмалари билан ўзаро муносабатларда касаба уюшмалари тўғрисидаги амалдаги қонунларга мувофиқ касаба уюшмаси аъзоларининг ишлаб чиқариш, ижтимоий-иқтисодий ва маданий соҳадаги манфаатларини кўзлаб иш олиб боради ва уларни ҳимоя қилади.

Сиёсий партиялар ва касаба уюшмаларининг фақат якка тартибда рўйхатга олинадиган аъзолари бўлади.

17-модда. **Жамоат бирлашмаларининг ишлаб чиқариш ва хўжалик фаолияти**

Жамоат бирлашмалари қонунларда белгилаб қўйиладиган тартибда ишлаб чиқариш ва хўжалик фаолияти билан шуғулланадилар ҳамда фақат уставдаги вазифаларни бажариш мақсадида ҳуқуқий шахс мақомига эга бўлган корхоналар ва хўжалик ҳисобидаги ташкилотларни барпо этадилар.

Жамоат бирлашмаларининг ишлаб чиқариш ва хўжалик фаолиятидан олинган даромадлар ана шу бирлашмалар аъзолари (қатнашчилари) ўртасида қайта тақсимланмайди ва ундан фақат устав вазифаларини бажариш учун фойдаланилади; жамоат бирлашмалари ўз маблағларидан ҳатто ўз уставида кўрсатилмаган бўлса ҳам, хайрия мақсадлари йўлида фойдаланишларига йўл қўйилади.

Жамоат бирлашмалари тузадиган корхоналар ва ташкилотлар қонунда белгилаб қўйилган тартибда ва миқдорда бюджетга пул ўтказадилар.

18-модда. **Жамоат бирлашмалари мулки**

Жамоат бирлашмалари, уларнинг ташкилотлари бинолар, иншоотлар, уй-жой фонди, ускуналар, асбоблар, маданий-маърифий ва соғломлаштириш мақсадлари учун мўлжалланган мулкларга, пул маблағига, акцияларга, бошқа қимматбаҳо қоғозларга ҳамда уларнинг уставларида кўзда тутилган фаолиятни моддий таъминлаш учун зарур бўлган ўзга мол-мулкка эгалик қилишлари мумкин. Бирлашмаларнинг уставларида кўрсатилган мақсадларга мувофиқ уларнинг маблағи ҳисобидан барпо этилган нашриётлар, бошқа корхоналар, хайрия муассасалари жамоат бирлашмаларининг мулки бўлиши мумкин.

Ўзбекистон ССРнинг Қонун ҳужжатларида, Қорақалпоғистон АССРда эса Қорақалпоғистон АССРнинг ҳам қонун ҳужжатларида давлат ва жамоат хавфсизлиги мулоҳазалари билан ёки халқаро шартномаларга мувофиқ жамоат бирлашмалари мулки бўла олмайдиган мол-мулк турлари белгилаб қўйилиши мумкин.

Жамоат бирлашмаларининг пул маблағлари, агар уставда кўзда тутилган бўлса, бирлашмага кириш ва аъзолик бадалларини тўлашдан; ихтиёрий равишда ўтказилган пул ва хайриялардан; уставга мувофиқ ўтказилган лекциялар, кўргазмалар, спорт тадбирлари ҳамда бошқа тадбирлар, лотереялар тушумларидан, ишлаб чиқариш, хўжалик ва ноширлик фаолиятидан олинадиган даромадлардан; қонун билан тақиқланмаган бошқа тушумлардан ташкил топади.

Сиёсий партиялар ва сиёсий мақсадларни кўзловчи оммавий жамоат ҳаракатлари диний ташкилотлардан, шунингдек чет давлатлар, ташкилотлар ва ажнабий фуқаролардан молиявий ва ўзга моддий ёрдам олиш ҳуқуқига эга эмаслар.

Сиёсий партиялар ўз бюджетларини омманинг эътибори учун ҳар йили эълон қиладилар.

Жамоат бирлашмаларининг мулки қонун билан муҳофаза қилинади.

Иттифоқларнинг ва уларга кирувчи бирлашмаларнинг ана шу иттифоқ ва унга қўшилган бирлашмаларга қарашли мол-мулкка эгалик қилиш, ундан фойдаланиш, тасарруф этишга доир ваколатлари жамоат бирлашмалари иттифоқларининг уставларида белгилаб қўйилади.

19-модда. **Жамоат бирлашмаларининг оммавий ахборот воситалари ва ноширлик фаолияти**

Жамоат бирлашмалари оммавий ахборот воситаларини таъсис этишга ҳамда амалдаги матбуот ва бошқа оммавий ахборот воситалари тўғрисидаги қонунларга мувофиқ ноширлик фаолияти билан шуғулланишга ҳақлидирлар.

4-БОБ. ЖАМОАТ БИРЛАШМАЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ НАЗОРАТ ҚИЛИШ

ҚОНУННИ БУЗГАНЛИК УЧУН ЖАВОБГАРЛИК

20-модда. **Жамоат бирлашмалари фаолиятини назорат қилиш ва кузатиб бориш**

Молия идоралари жамоат бирлашмалари даромадларининг манбаларини, улар олган маблағ миқдорини ва солиқлар тўғрисидаги қонунларга мувофиқ солиқ тўланишини назорат қилиб борадилар.

Жамоат бирлашмаларининг қонунларни бажаришини прокуратура идоралари назорат қилиб борадилар.

Жамоат бирлашмаси уставини рўйхатга олган Ўзбекистон ССР Адлия вазирлиги ва унинг жойлардаги идоралари жамоат бирлашмаси фаолиятининг мақсадларига тааллуқли устав қоидаларига риоя этилишини назорат қилади. Рўйхатга олувчи идора жамоат бирлашмасининг раҳбар органидан қабул қилинган қарорларни тақдим этишини талаб қилишга, жамоат бирлашмалари ўтказадиган тадбирларда қатнашиш учун ўз вакилларини юборишга, жамоат бирлашмаси уставига риоя қилиш билан боғлиқ масалалар юзасидан жамоат бирлашмаси аъзоларидан ва бошқа фуқаролардан тушунтириш олишга ҳақлидир.

21-модда. **Жавобгарлик асослари**

Жамоат бирлашмалари тўғрисидаги Қонунни бузиш амалдаги қонунларга мувофиқ жиноий, маъмурий, моддий ёки ўзга жавобгарликка сабаб бўлади.

Жамоат бирлашмалари тўғрисидаги Қонунни бузганлик учун бу ишда айбдор бўлган давлат ва жамоат идораларининг мансабдор шахслари, шунингдек фуқаролар жавобгар бўладилар.

Жамоат бирлашмаси, шу жумладан ўз уставини рўйхатдан ўтказмаган жамоат бирлашмаси жамоат бирлашмалари тўғрисидаги қонунни бузган тақдирда қонунга мувофиқ жавобгар бўлади.

Жамоат бирлашмаси унинг уставида белгилаб қўйилган мақсадлар ва вазифалар доирасидан четга чиқадиган ёки қонунни бузадиган хатти-ҳаракатларни содир этган тақдирда ана шу жамоат бирлашмасининг раҳбар идораси жамоат бирлашмаси уставини рўйхатга олган идора ёки прокурор томонидан ёзма равишда огоҳлантирилиши мумкин.

22-модда. **Жамоат бирлашмаси устав ёки қонун талабларини бузган тақдирда уни тугатиш**

Жамоат бирлашмаси ушбу Қонун 3-моддасининг 2, 3, 4-қисмида кўзда тутилган хатти-ҳаракатларни содир этган тақдирда суд қарорига биноан тугатилиши мумкин.

Жамоат бирлашмаси ушбу Қонуннинг 21-моддаси тўртинчи қисмида кўзда тутилган ҳаракатларни бир йил давомида такроран содир этганлиги учун суд уни тугатиши мумкин.

Суд қарори билан тугатилган жамоат бирлашмасининг мол-мулки қайтариб бермаслик шарти билан давлат мулкига айлантирилиши мумкин.

Умумиттифоқ жамоат бирлашмасининг жумҳурият бўғини, жумҳуриятлараро, жумҳурият ва вилоятлараро жамоат бирлашмалари Ўзбекистон ССР прокурорининг, Ўзбекистон ССР Адлия вазирлигининг, шунингдек Ўзбекистон ССР қонунлари билан ваколат берилган бошқа идоралар ва мансабдор шахсларнинг тақдимига асосан Ўзбекистон ССР Олий Суди чиқарган қарорга мувофиқ тугатилади. Ўзбекистон ССР Олий Судининг жамоат бирлашмасини тугатиш тўғрисидаги қарори устидан шикоят қилинмайди.

Маҳаллий жамоат бирлашмалари тегишли вилоят, Тошкент шаҳар судлари томонидан тугатилади. Бунда суднинг қарори устидан Ўзбекистон ССР Олий Судига шикоят қилиниши мумкин.

5-БОБ. ЖАМОАТ БИРЛАШМАЛАРИНИНГ ХАЛҚАРО АЛОҚАЛАРИ ХАЛҚАРО ЖАМОАТ БИРЛАШМАЛАРИ, ХАЛҚАРО ШАРТНОМАЛАР

23-модда. **Жамоат бирлашмаларининг халқаро алоқалари**

Жамоат бирлашмалари Ўзбекистон ССР қонунларига ва ўз уставларига мувофиқ халқаро жамоат (ноҳукумат) бирлашмаларига қўшилиши, бевосита халқаро алоқалар ўрнатишлари, тегишли битимлар тузишлари мумкин.

24-модда. **Халқаро жамоат бирлашмалари**

Агар Ўзбекистон ССРда тузилган жамоат бирлашмасининг фаолияти уставга мувофиқ Ўзбекистон ССР ҳудудида ва битта ёки ундан кўпроқ хорижий давлат ҳудудида амал қилса, у халқаро жамоат бирлашмаси, деб эътироф этилади.

Башарти чет элда тузилган халқаро жамоат бирлашмаси таркибига жумҳурият жамоат бирлашмаси коллектив аъзо сифатида кирса, жумҳурият жамоат бирлашмасининг устави ҳам ушбу Қонунга мувофиқ рўйхатга олиниши керак.

Ўз фаолиятини хорижий давлат ҳудудида ҳам амалга оширадиган жамоат бирлашмаси зарур ўзгартишлар ва қўшимчалар киритилган уставини қайта рўйхатдан ўтказиш учун Ўзбекистон ССР Адлия вазирлигига тақдим этади.

Тинчликни мустаҳкамлашни, халқаро ҳамкорликни ривожлантиришни, инсонпарварлик фаолиятининг ўзга турларини мақсад қилиб қўйган жамоат бирлашмалари қонунда белгиланган имтиёзлардан фойдаланишлари мумкин.

Ушбу Қонуннинг қоидалари хорижий давлатлар жамоат бирлашмаларининг Ўзбекистон ССР ҳудудида тузилган бўлимлари (филиаллари ва бошқа таркибий бўлинмалари) фаолиятига нисбатан қўлланади.

25-модда. **Халқаро шартномалар**

Агар СССР ёки Ўзбекистон ССР халқаро шартномасида ушбу Қонундагидан ўзга қоидалар белгиланган бўлса, халқаро шартномадаги қоидалар қўлланади.

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикасининг Президенти

И. КАРИМОВ.

Тошкент шаҳри,
1991 йил 15 февраль.

Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг қарори

Ўзбекистон ССРнинг «Ўзбекистон ССРда жамоат бирлашмалари тўғрисида»ги қонунни кучга киритиш ҳақида

Ўзбекистон ССРнинг «Ўзбекистон ССРда жамоат бирлашмалари тўғрисида»ги Қонуни қабул қилиниши муносабати билан Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси Олий Кенгаши **қарор қилади:**

1. Ўзбекистон ССРнинг «Ўзбекистон ССРда жамоат бирлашмалари тўғрисида»ги Қонуни 1991 йил 1 мартдан кучга киритилсин.

Қонунлар ушбу Қонунга мувофиқлаштирилгунга қадар қонунларнинг жамоат бирлашмаларига оид қисми ушбу Қонунга зид келмаса, қўлланаверади.

2. Белгилаб қўйилсинки, «Ўзбекистон ССРда жамоат бирлашмалари тўғрисида»ги Ўзбекистон ССР Қонунининг жамоат бирлашмалари уставлари (низомлари, бошқа асосий ҳужжатлари)ни рўйхатдан ўтказиш ҳақидаги қоидалари ушбу Қонун кучга киритилгунга қадар тузилган жамоат бирлашмаларининг уставларига даҳлдордир. Ана шу жамоат бирлашмаларининг уставлари 1992 йил мартигача бўлган муддатда рўйхатга олинадилар; бу ҳолда 11-модда иккинчи қисмининг уставни у қабул қилинган кундан бошлаб бир ой муддат ичида рўйхатга олиш ҳақидаги қоидаси қўлланилмайди.

Касаба уюшмаларининг уставларини рўйхатдан ўтказиш ва улар фаолиятини назорат қилиш ҳақида «Ўзбекистон ССРда жамоат бирлашмалари тўғрисидаги» Ўзбекистон ССР Қонунининг 11, 20 ва 22-моддаларида кўзда тутилган қоидаларни тартибга солиш хусусиятлари касаба уюшмалари тўғрисидаги қонунларда назарда тутилади.

3. Қорақалпоғистон АССР Олий Кенгашига:

Қорақалпоғистон АССР қонунларини «Ўзбекистон ССРда жамоат бирлашмалари тўғрисида»ги Ўзбекистон ССР Қонунига мослаштириш тавсия этилсин.

4. Ўзбекистон ССР Президенти ҳузуридаги Вазирлар Маҳкамаси:

«Ўзбекистон ССРда жамоат бирлашмалари тўғрисида»ги Ўзбекистон ССР Қонунига мувофиқ умумиттифоқ жамоат бирлашмаларининг жумҳурият бўғинларини, шунингдек жумҳуриятлараро, жумҳурият ва маҳаллий жамоат бирлашмаларининг уставларини рўйхатга олиш ҳақидаги аризаларни кўриб чиқиш қоидаларини ишлаб чиқсин ва матбуотда эълон қилсин, жамоат бирлашмаларининг уставларини рўйхатга олганлик учун ҳақ олиш тартиби ва миқдорларини белгиласин;

1991 йил 1 мартга қадар Ўзбекистон ССР Адлия вазирлигида жамоат бирлашмалари уставларини рўйхатга олиш ҳамда уларнинг уставларига риоя этилишини назорат қилиш бўйича махсус хизмат ташкил этиш, бу хизматнинг фаолиятини штатлар билан, моддий-молиявий ва бошқача тарзда таъминлаш масалаларини ҳал этсин;

Ўзбекистон ССР ҳукуматининг қарорлари мазкур Қонунга мувофиқлаштирилсин.

Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг Раиси

М. ИБРОҲИМОВ

Тошкент шаҳри, 1991 йил, 15 февраль.

Ечимини кутаётган муаммолар

ЙЙЛОВ ТАҚДИРИ КИМНИНГ ҚЎЛИДА?

Ўзбек ва қирғиз чўпонларининг асов яйловларда тобланган дўстлигига раҳна солинмасин

Уш фожиаси, Ўзган даҳшати. Бу дард, бу фарёд минг йиллардан бери ёнма-ён, елкама-елка туриб, сув келса симириб, тош келса кемириб, бамаслаҳат иш юритган, бири тўй қилса, иккинчиси тўйхонанинг тўрида ўтирган, яна бири улоқ берса, совриннинг энг чўнгини қадрдонига илинган бир Турк онанинг, бир Турк отанинг қўш фарзанди — ўзбек ва қирғиз халқларининг ҳали-ҳали ёдидан чиқмас.

Тақдири тақдирига туташ, боғи боғига, йўли йўлига уйқаш, ирмоғи дарёсига қўш, қири адирига, тоғи чўққисига ёндош, қадим-қадимдан буён қуда-қудағай, дини, имони, маслагу эътиқоди бир бўлганларнинг қирғинбаротига нима сабаб? Ҳеч ўйлаб етолмайман.

Балки бу биродаркушликка сўнгги йилларда ўзбек ва қирғиз чўпонлари ўртасида кескинлашган яйлов муаммоси сабаб бўлгандир? Ўтган йили собиқ СССР Қишлоқ хўжалиги вазирлигининг Қирғизистон ҳудудидан Ўзбекистон чўпонларига берилган яйловлардан фойдаланиш муддати тугади.

Шартнома 1990 йилгача. Нақадар «донишмандона» фармон! Лекин шу буйруқнинг остида ўша йилга бориб водийдаги уч область — Андижон, Наманган, Фарғона вилоятларидаги хўжаликларга қарашли салкам 1 миллион бош қўй-қўзи ҳам тугатилади, деб илова қилинмаган-ку?!

Шу ўринда бироз узоқ мозийга ва яқин ўтмишга чекиниш қиламиз:

Венециялик буюк жаҳонгашта Марко Поло бундан 700 йил аввал XIII асрда «Баланд тоғлар орасида, буюк дарё оқадиган ерда текислик бор. Дунёдаги энг яхши, энг серўт яйлов шу ерда жойлашган. Энг ориқ ҳайвон ҳам бу ерда ўн кун ўтласа, тирсиллаб ёғ боғлайди, семириб кетади», деб таърифлаган экан. Лекин у яйловда фалон миллат ёки элат яшайди, деб айтмаган. Фақат яйлов туркий халқларга тегишли эканлигига ишора қилиб кетган.

Чўнг-Олойда кекса чўпон, яйлов академиги Шамси оға Қудайберганов ўтовида, чимдим қимиз устида бўлиб ўтган суҳбат сира ёдимдан чиқмайди.

— Бутун авлодим, насли-насабим тақдири шу яйлов, шу ўтлоқ билан чамбарчас боғлиқ. Лекин яйлов фақат қирғизларга хат қилиб берилган, деганларга бир тарихий ҳақиқатни айтиб ўтмоқчиман. Катта бувам айтгувчи эди: Чўнг-Олойнинг шимолидаги яйловларга марғилонлик бойлар водийдан қўй ҳайдаб чиқишган, Саримўғул тарафларда бадахшонлик чўпонлар сурув ҳайдашган, яйловнинг шарқий қисмида уйғурларнинг қўй-қўзилари яйраган. Олойнинг марказида қирғиз чўпонлари ризқ-рўз ахтариб, отарга отар, қўрага қўра қўшишган. Улар яйлов мавсуми тугаш арафасида, эрта кузда Саритош яқинида, Қизилсув бўйида тўпланиб, улоқ беришган, от чоптириб, кимўзарга бас бойлашган. Энди фақат бизнинг даврга, совет даврига келиб, яйловнинг эгаси чиқиб қолди. Бу яйлов ўзбекники, тожикники, ё қирғизники ҳам эмас. Бу бепоён яйлов бир халқ, бир эт, бир тирноқ бўлган ягона тарихга, ягона эътиқодга эга бўлган, бир Каъбага сажда қилган Турон халқларига тегишлидир. Бу васият асрлардан асрга, авлодлардан авлодга ўтиб келаяпти. Мен ҳам бу ҳақиқатни невараларимга, яқинларимга қайта-қайта такрорлайман.

Келбатидан Алпомиш туси, Манас шиддати, Рустам ғайрати жўш уриб турган пурҳикмат чўпоннинг оқилу донишлигига ҳамду санолар айтаман. Нега ҳозирги раҳбарлар ана шу хизрпеша чўпончалик покдомонлик, ақл-идрок билан оқилона фикрламайди, ҳамма нарсани ўз тош-тарозилари билан ўлчашга ҳаракат қилишади?

Яйлов муаммоси бу икки халқнинг фожиасига сабаб бўлмаса ҳам, улар ўртасига совуқчилик, рахна солганлиги ҳеч кимга сир эмас. Балки бунинг бир учи 20-йилларда шошма-шошарлик билан ўтказилган миллий чегараланишнинг салбий оқибатларига бориб тақалар?

1936 йилда Қирғизистон мухтор жумҳурияти иттифоқдош жумҳуриятлар қаторидан жой олади. Мустақиллик шамоли биринчи бўлиб ўзбек чўпонлари қўй боқаётган яйловларда акс-садо берди. Янги жумҳуриятнинг янги раҳбарлари «бегоналар» қирғиз яйловларини бўшатиб қўйишни талаб қилишди. Минг йиллик қадрдон ака-ука минг йиллик дўстликнинг рамзи бўлиб қолган яйлов муаммосини ҳал қилиша олмади. Яна марказга, Москвага ноилож мурожаат қилишди. Сталиннинг қаттиқ қўли устун келди. «Халқлар доҳийси»нинг шахсий буйруғига биноан яйлов ўн йил муддат билан ўзбекистонлик чўпонлар тасарруфида қолдирилди. 1946 йилда бу муддат яна ўн йилга узайтирилди.

Яйлов можароси 50-йилларнинг ўрталарида яна қалқиб чиқди. Ўшанда Москва муаммони бироз ҳал қилгандай бўлди. Энди яйлов 30 йиллик муддат билан яна Ўзбекистон тасарруфида қолдирилди. Ўтган йилга келиб эса бу муддат ҳам тугади. Шу муддат тугашидан икки-уч йил олдиноқ Ўш области агросаноат комплекси раҳбарлари энди яйловни бутунлай қайтариб олишга астойдил тараддуд кўра бошладилар. Олис яйловларга олиб борадиган йўлларга ҳар хил тўсиқлар қўйилди, йўлга, яйловга, ўт-ўланга ижара пули талаб қилина бошланди. Ҳатто яйлов йўлларида юк ортиб чўпон-чўлиқларга озиқ-овқат, кундалик эҳтиёж моллари ортиб кетаётган машиналар тўхтатилиб, юки туширилиб, бир-икки кунга, ҳатто ҳафталаб чўп, яъни хашак ташишга, жамғаришга «асир» қилиб олиб қўйиш ҳоллари ҳам содир бўла бошлади.

Ўтган йил бошида эса яна қатъий ультиматум қўйилди. Йил охиригача яйловларни Қирғизистон тасарруфига ўтказиш тўғрисида фармон ҳозирланаётганлиги бот-бот қайтарилди. Шунинг учун ҳам уч вилоят чўпонлари тоғ яйловларига одатдагидан бир ой кейин йўл олишди. Эндигина яйлов мавсуми бошланаётган кезларда эса Ўш фожиаси рўй берди.

Албатта, бу фожиадан фақат Ўш вилояти ҳудудида яшовчи ўзбекларгина эмас, балки олис-олис тоғ яйловларида яшовчи, меҳнат қилувчи, лекин Ўзбекистонга тегишли қўйларни парваришлаётган чўпон-чўлиқлар ҳам зарар кўришди. Биргина Андижон вилояти хўжаликларига қарашли 11 минг бош қўй-қўзи бедарак йўқолди. Чунки чўпонлар жон сақлаб қолиш учун отарларни, қўраларни ташлаб, ўз юртларига қочиб кетишганди. Ана шу тўс-тўполон туфайли қайтариб келинган қўйлар ёз ойларида — айни пишиқчилик, ғўзага ишлов берилаётган пайтда яйлов йўқлиги учун ноиложликдан сотиб юборилди. Наманган вилоятида 45 минг, Фарғона вилоятида эса 26 минг бош қўй-қўзи айни хўжаликка фойда келтирадиган бир вақтда бозорга олиб чиқилди.

— Кимларнингдир қутқуси, гиж-гижлаши билан бошланган ўзаро жанжалдан биз ҳам катта зарар кўрдик, — дейди Андижон асаларичилик ишлаб чиқариш бирлашмаси бош директори Абдухалил Чекалов. — Маълумки, асалари фақат тоғ ҳавосида, витаминларга бой, нектар томиб турган ўт-ўланлардан озиқланади, кўпаяди. Шунинг учун ҳам бирлашмамиз бол йиғувчилари май ойиданоқ Қирғизистоннинг дара унгурларига, хушманзара тоғ водийларига йўл олишади. Албатта, у ерда туриш бепул эмас. Ҳар бир асалари оиласи учун 50 тийиндан жой пули тўланади. Лекин қутурган оломоннинг қутқусига биринчи бўлиб биз, асаларичилар дуч келдик. Эндигина бол йиғишга киришган юзлаб, минглаб асалари яшиклари ағдариб ёки ёқиб юборилди. Назоратсиз қолган кўплаб асаларилар эса нобуд бўлди ёки ёввойилашди. Фақат ана шу бебошлик туфайли бирлашмамизга 700 минг сўм зарар етказилди. Ҳозир бу зарарни ким тўлаши ноаниқ бўлиб турибди. Қирғизистонликлар шартнома йўқлиги учун биз жавобгар эмасмиз десалар, ўзбек суғуртачилари фожиа бизнинг ҳудудимиздан ташқарида бўлган, шунинг учун ҳам зарарни қоплай олмаймиз, дейишмоқда. Аросатда қолган асаларичи нима қилишини билмай сарсон-саргардон бўлиб юрибди.

Бунинг яна бир маънавий зарари ҳам бор. Бу йил бирор бир асалари боқувчининг тоғ яйловига йўл олишга юраги бетламай турибди. Фожиа энди сира такрорланмайди, деб ким кафолат бера олади? Бунинг устига Ўш ва янгидан ташкил этилган Жалолобод вилоятлари раҳбарлари гўё ҳеч нарсадан хабардор бўлмагандай, рухсат беришни пайсалга солиб юрибди.

Водийдаги чўпон-чўлиқлар Қирғизистон ҳудудидаги 884 минг гектар майдонга қўй-қўзи олиб чиқишади. Ана шунинг 445 минг гектари фойдаланса бўладиган яйловлар ҳисобланади. Бу ерларга ҳар йили 1 миллион бош атрофида қўй-қўзи олиб чиқиларди. Қирғизистонлик мутахассислар яйлов топталаётганлиги, ўт-ўлан пишиб етилмаётганлигини баҳона қилиб, қўй-қўзилар сонини кескин камайтиришни талаб этишмоқда. Бунга ҳам кўнилди. Бу йил андижонликлар 268 минг, наманганликлар 150 минг, фарғоналиклар эса 300 минг бош атрофида қўй-қўзиларни яйловга олиб чиқишга буюртма беришди. Бу одатдагидан 250 минг бош кам.

Яқинда Қирғизистон ҳукумати яна янги таклиф билан чиқди: шу йилнинг охирига бориб яйловларнинг ярми — 409 минг гектари республика тасарруфига, қолган яйловлар эса 1993 йилгача тўла қайтариб олиниши билдирилган. Лекин бу таклиф ҳақиқий вазият, ўзбек чўпонларининг имкониятлари ҳисобга олинмай тузилганлиги ҳеч кимга сир эмас. Ахир уч йил ичида яйловлар бутунлай олиб қўйилса, хўжаликлардаги қўй-қўзилар ёз ойларида қаерда боқилади? Уларни фақат сотиб юбориш ёки гўштга топшириш билангина вазиятдан қутулиш мумкин. Бунинг эса сира имконияти йўқ. Чунки ҳозир шусиз ҳам камбағал бўлган деҳқон қозонига асосан хўжаликлардаги қўй гўшти тушади. Агар бунга ҳам барҳам берсак, деҳқоннинг куни яна ёвғон шўрвага, макарон паловга қолади.

Қирғизистонлик раҳбарлар яйловларга ижара ҳақи тўлашни қатъий талаб қилишаяпти. Лекин бунда ҳам ўз манфаатларини ўйлашяпти, холос. Ҳар гектар майдонга ўртача 30 сўм атрофида ижара пули сўралаяпти. Агар бунга рози бўлинса, хўжаликлар кассасидан ҳар йили яйлов учун 15—16 миллион сўм атрофида маблағ тўланиши керак. Ҳозир ҳам сарф-харажат ғоят кўп бўлганлиги учун қўйчилик зарар келтирадиган соҳалигича қолаяпти. Наманган, Фарғона ва Андижон хўжаликлари ҳар йили бошқа соҳалардан олинган фойданинг 800 минг сўмдан 1 миллион сўмгача бўлган қисмини қўйчиликка чаплашмоқда.

Яқинда яйлов муаммосига бағишлаб Ўш шаҳрида Ўзбекистондаги уч вилоят ва Ўш вилояти раҳбарлари ўртасида учрашув бўлиб ўтди. Ҳар икки томон ўзининг талабларини, истакларини ўртага ташлади. Қирғизистонликлар Ўшда қўй-қўзи кейинги 25 йил ичида тенг баробар кўпайганлигини, лекин яйловлар ҳамон ўша-ўшалигича қолаётганлигини айтишди. Ўзбекистонликларнинг эътирози эса ўринли эди. Чунки ҳали гўшт етиштиришнинг бошқа тармоқлари — паррандачилик ва ихтисослаштирилган бўрдоқичилик хўжаликларини, комплексларини ривожлантирмай туриб қўйларни кескин камайтириб бўлмайди.

Йиғилишда яна бир муҳим муаммо ўртага ташланди. Ўзбекистоннинг водийдаги уч вилояти, Қирғизистоннинг Ўш ва Тожикистон ССРнинг Ленинобод вилоятлари ягона иқтисодий минтақада — Фарғона водийси минтақасида жойлашган. Регионда ўн миллиондан ортиқ одам истиқомат қилади. Бу аҳолининг, жамоаларнинг тақдири бир-бирига туташ. Бир-биридан кўмак олиб, меҳнат қилишади. Айниқса бозор иқтисодига ўтилаётган ҳозирги кунларда унинг темир қонунлари, талаблари ҳисобга олиниши керак. Фарғонада гўшт камайиб кетса, дарҳол ўшлик чорвадорлар ўз молларини ана шу бозори чаққон ерга олиб келишади. Жалолободда озиқ-овқат, мева-сабзавотнинг нархи ортса, дарҳол андижонлик деҳқонлар бу қадимий шаҳар бозорида пайдо бўлишади. Буни чегаралайдиган, тартибга соладиган қонун йўқ. Нарх-навони ана шу минтақадаги ягона бозор сиёсати белгилайди. Шунинг учун ҳам ҳар қандай ўзгариш қўшниларнинг имконият ва талабларига қараб амалга оширилиши жуда муҳимдир.

Лекин Ўш вилояти агросаноат комплекси ҳамда область ижроия комитетидаги айрим раҳбарлар ана шу оддий ҳақиқатни, бозор иқтисодиётининг талабларини ҳисобга олишга унчалик рўйхушлик беришмаяпти. Уларнинг асосий мақсади — қандай қилиб бўлса ҳам яйловларни қайтариб олиш. Фақат Ўзбекистондагина эмас, бутун мамлакатда аҳоли энг зич жойлашган региондаги меҳнаткашлар турмуши, аҳволи уларни сира ташвишлантирмаяпти. Бу ерда аҳоли жон бошига бор-йўғи 18 килограмм гўшт истеъмол қилинаётганлиги ҳам қўшниларни ташвишга солаётгани йўқ. Муаммони ҳал қилиш асосан Қирғизистоннинг юқори раҳбарларига, Бешкекда ўтирган катталарга боғлиқ, деб айтишмоқда. Бу фикрни Ўш вилояти агросаноат уюшмаси раиси Н. И. Коньков қайта-қайта такрорлашдан чарчамаяпти.

Мени ҳаммасидан ҳам Ўш вилоятининг район ва хўжаликлари раҳбарларининг фикри бошқа-ю, вилоят раҳбарларининг фикри бошқалиги ўйлантириб қўйди. Қуйи раҳбарлар — район кенгашларининг, жамоа хўжаликлари раислари, давлат хўжаликларининг директорлари, ўзбекистонлик касбдошлари билан ҳамкорлик қилишдан манфаатдор эканликларини айтишмоқда. Улар ҳатто муаммо вилоят ёки жумҳуриятда ҳал бўлмаса, ўзаро шартнома тузишга тайёр эканликларини билдиришаяпти. Мен Новқат, Аравон, Фрунзе районлари раҳбарлари билан учрашувлардан, суҳбатлардан шундай хулосага келдим. Лекин вилоятдагилар қарорларида қатъий туришибди: қандай йўл билан бўлса ҳам яйловни имкони борича тезроқ қайтариб олиш.

Кейинги 30—40 йил ичида ўзбекистонлик чўпон-чўлиқлар қўй парваришлаётган яйловларда, водийларда қатор маданий-маиший ва жамоат бинолари бунёд этилди. Йўллар чиқарилди. Суғориладиган ерларда мелиорация ишлари бажарилди. Биргина Фарғона вилоятига қарашли яйловларда салкам 3 миллион сўмлик атрофида янги йўллар бунёд этилди. 172 минг сўмлик турар-жой қад кўтарди. Чўнг-Олойда эса бутун бошли ўзбек чўпонлари қишлоқчаси пейдо бўлди. Бу ерда ўрта мактаб, шифохона, савдо дўконлари ишлаб турибди. Умуман яйловлардаги асосий ишлаб чиқариш фондлари 14 миллион сўмликни ташкил этаяпти. Булар кимга қолиши, сарф-харажатларни ким тўлаши ҳам муаммолигича турибди.

Икки ўртадаги можародан фақат чўпон-чўлиқлар эмас, қадимий яйлов ҳам «азият» чекаяпти. Бундан уч йил аввал Чўнг-Олойдаги ўзбек чўпонларига қарашли яйловларни қирғизистонлик деҳқонлар эрта баҳордан озуқа экинлари экиш учун ҳайдаб юборишди. Бу ерда бор-йўғи бир йил деҳқончилик қилинди-ю, ер ориқ, сув йўқлиги учун ҳосил битмади. Бу майдон яна «эгалари»га ташлаб кетилади. Ана шундай хўжасизлик туфайли яйловлар қуюн ўйнайдиган, чанг-тўзон кўтариладиган саҳрога айланди-қолди.

Мен шу ўринда яна мақоламиз бошида эслатган яйлов донишманди Шамси оға Қудайбергановнинг сўзларини эсладим.

— Агар яйлов шудгор қилинса, у фақат юз йилдан кейингина ўз ҳолига қайтади, яъни тикланади. Яйловга бемаврид омоч урилса, у яйдоқлашиб, умуман экин битмайдиган майдонга айланиб қолади. Доровутқўрғон яқинида «Оқ подшо»нинг ери деган жой бор. Асримиз бошида рус мелиораторлари ер ўзлаштириб, деҳқончилик қилиш учун омоч солишган экан. Ўша-ўша бу ерда на ўт-ўлан битди, на деҳқончилик қилинди.

Бундан салкам бир аср аввал омоч тортилган эгатлар ҳамон тошларга тўлиб ётганлигини кўриб, кекса чўпоннинг сўзлари нақадар ҳақиқат эканлигига тўла ишонч ҳосил қилдим. Яйлов бағрига омоч уриш унга қотиллик қилиш билан тенг эканлигини беихтиёр ўйлаб қолдим. Афсуски, кейинги йилларда ана шундай еру яйлов талашиш туфайли салкам 10 минг гектар соз яйловлар тош яйловларга айланди. Бунинг устига, ҳайдалган ерни Олойнинг кучли шамоли яйдоқ қилиб кетди. Чунки яйлов юзаси юпқагина соз тупроқдан, остки қисми эса фақат тошлардан иборат.

Мен яйлов талашиш ўрнига уни асраш, шамол, сув эрозияларидан сақлаб қолишнинг чора-тадбирларини кўришимиз кўпроқ фойда келтирармикан, деб ўйлаб қолдим. Чунки бу ёқда яйлов талашиб ётибмиз-у у ерда яйловнинг қиёфаси ўзгариб кетаяпти. Чўнг-Олой кексалари бир пайтлар яйловнинг у томонидан бу томонига отда кунни кеч қилиб келинганлигини чуқур хўрсиниш билан эслашади. Чунки ўт-ўлан шу даражада кўп, баланд ўсарканки, улар отнинг сағрисига тегиб қолиб, юриши ва чопишига тўсқинлик қилар экан. Ҳозир эса отни елдириб, яйловни шимолидан жанубигача икки соат ичида кезиб чиқиш мумкин. Саритошда кўтарилган чанг-тўзонни 100 километр узоқликдаги Доровут қўрғонидан бемалол кўрса бўлади. Ана шундай. Яйлов инсон измига бўйсунаман деб, бугунги кунда ўз тароватини, чиройини йўқотмоқда.

ЎЗБЕКИСТОН ЖУМҲУРИЯТИ ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ВАЗИРИ МИРЗАЖОН ЙЎЛДОШЕВИЧ ИСЛОМОВ ШАРҲИ:

— Чўпон-чўлиқлар сарҳад нималигини билмайди. Чунки қаерда серўт яйлов бўлса, қўй-қўзини ўша ёққа қараб ҳайдайди. Лекин иқтисодий чегараланиш туфайли уларнинг ҳаракатларига ўзгартиришлар киритилаяпти. Бу эса фойдадан кўра кўпроқ зарар келтиради. Республикамизга қарашли яйловларнинг 23 миллион гектари саҳроларда жойлашган. Орол бўйидаги экологиянинг бузилиши вазиятни янада мураккаблаштириб юборди. Чўпонларнинг минг йиллардан бери шаклланиб қолган удумларига, турмуш тарзларига ўзгартириш киритиб бўлмайди, деб ўйлайман.

Ўзбекистон ва Қирғизистон чўпонлари ўртасидаги можаро кўп нарсалар хусусида мулоҳаза қилишга ундаяпти. Ўрта Осиё республикалари миллий чегараларига эга бўлса ҳам чўпонлар ўзларининг азалий манзилларида, яйловларида қўй боқишни давом эттиришаяпти. Бунга бошқа жумҳуриятларда тўсқинлик қилинаётганлиги йўқ. Бизнинг республикамиздаги 600 минг гектар майдонда бошқа жумҳуриятларнинг чўпонлари, 1 миллион 300 минг гектар бошқа яйловларда эса ўзбек чўпонлари қўй-қўзи боқишаяпти.

Ахир қозоқ чўпонлари Уст-юрт яйловларидан, хоразмликлар Тошҳовуз вилояти саҳро-яйловларидан, Тожикистоннинг Ленинобод вилоятидаги чорвадорлар Зомин тоғу яйловларидан неча йиллардан бери фойдаланишаётганини ҳеч ким инкор этаётгани йўқ-ку! Чунки бу чўпонларнинг авлод-аждодлари, ота боболари ҳам ана шу яйловларда қўй боқишган, манзилларда истиқомат қилишган. Улар чегара нималигини, жумҳурият, вилоят, район сарҳадлари қаердан ўтиб, қаерда тугашини мутлақо билишмаган, бундай чегараланиш билан ҳисоб-китоб ҳам қилишмаган. Энди эса Совет ҳокимиятининг 80-йилларига қадам қўйиб, шундай муаммога дуч келдик. Бунинг охири бахайр бўлмаслигини кўпчилик тушуниб етмаяпти. Ахир Қирғизистоннинг Талас водийсидаги чўпонлар Ўзбекистоннинг Бўстонлиқ воҳасидаги 90 минг гектар майдондан ҳозиргача фойдаланиб келишаяпти-ку. Биз улардан на ижара пули, на жой пули, на табиий ўт-ўланларга маблағ талаб қилаётганимиз йўқ.

Бундан ташқари Қирғизистон жумҳуриятининг иқтисодий-ижтимоий жиҳатлари Ўзбекистон, хусусан Фарғона водийси вилоятлари билан чамбарчас боғлиқ. Ўш ва Жалолобод вилоятларининг аҳолиси, меҳнат жамоалари, ижтимоий, маданий-маиший объектлари водийдан ўтган газ, электр, ёнилғи ресурсларидан фойдаланадилар. Агар ҳақ-ҳуқуқ талаб қилинадиган бўлса, юқоридагилар учун ҳам ижара пули сўрашимиз керак экан-да. Лекин биз масалани бундай қўймоқчи эмасмиз. Агар Қирғизистондаги Чўнг-Олой, Чотқол, Оқтов, Боткен яйловларидан фойдаланиш яна ўн йил муддатга узайтирилса, биз ўз ҳисоб-китобларимизни йўлга қўйиб оламиз, қўйчиликни ривожлантиришнинг мақбул йўлларини излаб топамиз.

Бу йил ҳам қўй-қўзиларни яйловга жўнатиш муаммо бўлиб турибди. Мана иккинчи йилдирки, водийдаги вилоятларнинг деҳқонлари беданинг биринчи ўрими ҳосилини йиғиштириб олишмаяпти. Чунки отарлар ўз вақтида яйловга жўнатилмай, қўй-қўзиларни бедазорларда боқишга тўғри келаяпти. Беда ниш урмай, қўй-қўзига ем бўлмоқда.

Албатта, бундай муаммоларни, ўзаро ҳисоб-китоб учун талабларни кўплаб рўкач қилиш мумкин. Лекин бу билан муаммони ҳал этиб бўлмайди. Агар яйловдан фойдаланиш муддати 2000 йилгача узайтирилса, бу йил яйловдаги аҳвол обдон ўрганилиб, унга ижара пули тўғри белгиланса, ҳар икки томонга фойдали бўлади. Биз ҳар гектар яйлов ҳисобига 7—8 сўмдан, серўт яйловларга эса 10 сўмгача ижара ҳақи тўлашга розимиз. Албатта, пулдан қирғизистонлик дўстларимиз яйловларни қайта тиклаш, тупроқ ва сув эрозиясининг олдини олишда фойдаланишади, деб ўйлаймиз.

* * *

Ана шундай. Минг йиллардан буён шаклланиб қолган ўзбек ва қирғиз чўпонларининг дўстлигига сунъий тўсиқ солишга ҳаракат қилинаяпти. Яйлов тақдирини унинг ҳақиқий эгалари бўлган чўпонлар ҳал этмай, вазиятни тўғри баҳоламайдиган, остонасидан нарини кўрмайдиган бир гуруҳ раҳбарлар белгилашмоқда. Ўйлаймизки, улар холисона хулоса чиқарадилар, чўпонларимизнинг асрлардан асрларга ўтиб келаётган турмуш тарзларига, яйлов тақдирига тўғри баҳо берадилар.

Набижон СОБИР,
«Халқ сўзи»нинг Фарғона вилояти бўйича мухбири.

Шу йилнинг бошидан эътиборан саноатда янги улгуржи нархлар, қишлоқ хўжалигида эса янги харид нархлари жорий этилиши муносабати билан чакана нархлар тартибга солинаяпти. Бу ҳолдан янги турмуш қураётган йигит-қизлар ташвишланмасалар ҳам бўлади. Улар ўзлари яшаётган районлардаги савдо магазинларидан гилам ва мебелни 40 фоиз арзон нархда харид қилишлари мумкин.

СУРАТДА: Чинов райони марказида очилган «Ёшлар» дўконида.

В. ТЎРАЕВ олган суратлар.

Навоий йили

АЛИШЕРНИНГ ЖОНАЖОН ДЎСТИ

Алишер Навоий номли Давлат адабиёт музейида шундай кўргазмалар мавжудки, улар шоир билан Султон Ҳусайн Бойқаро ўртасида камол топган эллик олти йиллик дўстлик хусусидаги тасаввуримизга ойдинлик киритади.

Бу ҳақда Ўзбекистон байтул-ҳикмасининг мухбир аъзоси, таниқли навоийшунос олим Азизхон Қаюмов шундай фикрни баён қиладилар: «Алишер Навоий билан Ҳусайн Бойқаронинг дўстлиги болаликдан то умрларининг охиригача давом этди. Бу дўстлик беғараз ва самимий эди. Улар ўртасида дўстликка раҳна соладиган жиддий муносабатлар рўй бермаган. Ишончли манбалар шундан далолат. Яъни, 51.230 мисра ҳажмли «Хамса»да ҳам, 42.500 мисрали бошқа шеърий хазинада ҳам Ҳусайн Бойқарони ёмонлаб ёки ундан норози бўлиб битилган бирор сатр учрамайди. Лекин Навоийнинг ҳаётига бағишлаб ёзилган айрим бадиий асарларда бу дўстлик шаънига номуносиб ноқсалар келтирилганки, бу замондошларимиз тасаввурини чалғитиб юборган. Аслида биз ижодий фаразларга эмас, балки соф илмий кузатишлар ва тарихий манбаларга суянмоғимиз даркор».

Ҳазрат Навоий «Вақфия» асарида ёзишича, у Ҳусайн Бойқаро хизматида, шоирнинг отаси эса Бойқаронинг отаси хизматида бўлганлар. Бу оилавий яқинлик улардан ҳам олдинроқ давом этганлигига ишора бор. Демак, узоқ тарихлик оилавий яқинлик Алишер билан Ҳусайннинг ёшликдан бирга ўсиб, келажакда ҳақиқий дўст бўлиб қолишларига замин яратган.

Бу борада музейимизда сақланаётган рассом М. Бобоев мўйқаламига мансуб «Алишер ва Ҳусайн мактабда» номли санъат асари диққатга моликдир. Унда олий насаб оилаларнинг икки ёш фарзандлари мактабда таълим берадиган домлалари ёрдамида китоб мутолаа қилаётганликлари тасвирланган. Ҳа, улар дарсларни бирга тайёрлашар, ўқиган китобларини муҳокама қилиб, доим бирга юрар эдилар. Бошқача айтганда, ёшликдан уларнинг юлдузи юлдузига тўғри келган эди.

Адабиёт ва санъат мухлислари эътиборини ўзига тортаётган тарихий суратлардан бири «Ҳусайн Бойқаро» портретидир. Унинг муаллифи «Шарқнинг Рафаэли» деб ном олган, бу соҳада катта мактаб яратган, айни замонда Алишер Навоий ҳомийлигида баракали ижод этган қилқалам соҳиби Камолиддин Беҳзоддир. Қадимги шарқ миниатюраси услубида маҳорат билан яратилган Ҳусайн Бойқаро сиймоси не-не тўфонлардан ўтиб қўлимизга теккан. Бу тасвирга Бойқаро нигоҳи тушган десак, муболага бўлмас. Чунки бу суратни рассом Навоий таклифи асосида чизгани эҳтимолдан ҳоли эмас. Асарда чўкка тушиб ўтирган, нигоҳлари ўткир, шоҳона либосга бурканган Ҳусайн Бойқаро сиймоси қайтарилмас бўёқларда тасвирланган.

Навоийнинг халқпарварлиги ва адолатпарварлиги ҳақида Хондамир ўзининг «Макорим-ул ахлоқ» асарида шундай деб ёзган: **«Бир соатлик адолат олтмиш йиллик ибодатдан афзал» деган сўзларга амал қилиб, амирлик тахтини ва ҳукумат маснадини ўзининг муборак қадами билан зийнатлади ва жабр-жафо рақамларини даврон саҳифасидан маҳв этиб, адолат ва инсоф эшикларини инсоният юзига очиб қўйди».**

Хондамир сўзларининг исботи учун Навоийнинг давлат ва халқ йўлида олиб борган улкан ишларидан айримларини эслаш билан кифояланамиз. Маълумки, ҳар қандай улкан ишларни амалга ошириш учун буюк эътиқоддан ташқари қудратли имконият бўлиши шарт. Навоий ўзининг эзгу ниятларини юзага чиқаришда Султон Ҳусайн Бойқаро билан ҳамкорликда фаолият кўрсатди. Дўсти Ҳусайннинг ҳокимият тепасига чиққанидан хурсанд бўлган шоир унга атаб «Ҳилолия» номли қасида ёзди. Айни вақтда, дўсти ҳам уни саройга келишга ундаб «давлат маншури», яъни таклифнома юборади. Бойқаро Навоийни аввал муҳрдор, кейинчалик амир этиб тайинлади. Навоий бу вазифаларда ишлар экан, кўпроқ оддий халқ манфаатларини кўзлаб иш юритади. Золим амалдорларни жазолайди, турли урушларнинг олдини олади. Халқ учун зарур кўплаб иншоотлар қурдиради. «Ихлосия», «Халосия», «Шифоия», «Низомия» каби иншоотлар шулар жумласидандир. Истеъдодли кишиларни ўз атрофига тўплаб, уларга раҳнамолик қилади. Улар орасида Давлатшоҳ Самарқандий, Мирхонд, Хондамир, Султон Али Машҳадий, Абдужамил котиб, Камолиддин Беҳзод каби нодир истеъдод эгалари бор эдилар. Албатта, бундай хайрли ишларда Навоийни дўсти Ҳусайн Бойқаро қўллаб-қувватлаб турган.

Музейимиз залларида сақланаётган яна бир санъат асари ҳам ана шу қудратли дўстликка бағишланган. Ўзбекистон халқ рассоми Н. Қўзибоев яратган «Алишер Навоий ва Ҳусайн Бойқаро» номли жозибали портрет жонажон дўстларнинг буюк ишлар бобида суҳбатлашаётган лаҳзаларини акс эттирган.

«Навоий ва Бойқаронинг сўнгги учрашуви» номли санъат асарининг муаллифи С. Муҳамедовдир. Бу асарда Бойқаро кўксига бошини қўйиб ҳушидан кетган Навоий сиймоси биринчи планда тасвирланган. Атрофда амиру амалдорлар, сарой аъёнлари. Ҳамма саросимада. Бу асар Навоий ҳаётининг сўнгги кунларини ифодалашга бағишланган. Маълумки, узлуксиз ижодий фаолият, ҳукумат ишлари ва халқ ташвишлари Навоий саломатлигига жиддий таъсир қилган эди. Унинг тани носоғ, хаёли паришон бўла бошлади. Бош оғриғи, қўл титроғи алломани тез-тез безовта қиларди. Ана шундай совуқ қиш кунларидан бирида ўғли Муҳаммад Ҳусайн Мирзога қарши қўшин тортиб, у ердан зафар билан қайтаётган Султон Ҳусайн Бойқародан Навоийга чопар келади. Алишер дўстини кутиб олиш учун йўлга отланади. Кейинги воқеалар Хондамирнинг «Макорим-ул ахлоқ» асарида шундай ёзилган: **«У зотнинг муборак боши айланиб қолди. Олижаноб Амир (Навоий) Хожа Шаҳобиддин Абдуллони ўз яқинига чақириб: «Мени сақлашдан ғофил бўлманг, аҳволим ўзгариб қолди», — деди. Шу пайтда аъло ҳазратнинг қўлини ўпишга етишмоқ учун отдан тушди... юришга мадори қолмаганликдан мазкур амир ва Мавлоно Жалолиддин Қосим қўлтиқларига кириб, шу йўсинда илгари юриб бошини баланд даражали подшо қучоғига қўя олди... Касаллик шиддати орта бормоқда эди. Натижада мазкур ойнинг ўн иккинчисида якшанба куни боқийлик нақдини руҳ олувчига топширди».**

Бу воқеадан бутун Ҳирот ва Хуросонни мотам босди. **«Ҳирот иидгоҳида жаноза ўқилди. Кейин ўзининг Масжиди Жомеи ёнидаги, илгаридан шу ҳодиса учун ясаб қўйилган гумбазга олиб келиб, дафн қилдилар». (Хондамир).** Подшоҳ Ҳусайн Бойқаро буюк Навоийнинг маъракасига ўзи бош-қош бўлиб турди. Ҳусайн дўстининг ҳурмати юзасидан уч кунгача Навоийнинг уйида аза очиб, мотам тутиб ўтирди.

Бу икки улуғ зотнинг қудратли дўстлигини фақат бевақт ўлим ажратди. Демак, улар орасидаги жонришта муносабатлар борасида гапирганда, ана шу тарихий ҳақиқатни бузмай, бўямай, авлодлардан авлодларга соф ҳолида етказмоғимиз фарздир. Бу борада бизнинг музейимиз ҳам тарихий гувоҳликларни асл ҳолида сақловчи ишончли маскан бўлиб қолгуси.

Баҳодир ВАЛИЕВ,
Алишер Навоий номидаги давлат адабиёт музейининг раҳбари.

1991 Алишер Навоий йили

ЁДЛАБ ОЛИНГ

СУ КУЗГУСИНИ БОҒ АРО АЙЛАРДА ШИТОБ,
СИЙМОБ ҚИЛУР ЭРДИ ТАҲАРРУК БИЛА ТОБ.
ДАЙ ҚИЛДИ БУ СИЙМОБНИ АНДОҚ КУЗГУ
КИМ, КУЗГУ АНИНГ ҚОШИДА БУЛҒАЙ СИЙМОБ.

СИҲАТГОҲНИНГ ЯНГИ ҚАНОТЛАРИ

Норин дарёси қирғоғида оналар ва болалар сиҳатгоҳи— «Ниҳол» санаторийси ишга туширилганига бир ярим йил бўлди. Қисқа фурсатда бу ерда мингдан зиёд киши даволаниб, хордиқ чиқаришга улгурди. Сиҳатгоҳ бир йўла 120 она ва болани қабул қилиб, ошқозон-ичак, жигар, нафас ва асаб йўлларининг шамоллаши сингари касалликлар даволанади.

Ҳозирги замон тиббий асбоб-ускуналари билан жиҳозланган физиотерапия хоналарида беморлар маъданли сув, турли гиёҳлар, балчиқ, электр нури, электромассаж ва уқалаш (массаж) каби турли муолажалар ёрдамида шифо топадилар. Шунингдек, сиҳатгоҳ қошида СССР экстрасенслар жамиятининг аъзоси Алишер Ҳасанов руҳий таъсир этиш йўли билан беморларни дарддан тезроқ фориғ этишга ўз улушини қўшаётир.

Яқинда сиҳатгоҳда доривор ўсимликларнинг қайнатмалари, дамламалари, асал ва асал маҳсулотлари ёрдамида касалларни даволаш учун янги фитобар очилди. Гиёҳлардан тайёрланган чойлар юрак хасталиклари, қон босими, буйрак, ўт пуфаги, ўпка ва нафас йўллари шамоллаши билан оғриган беморларга шифо бўлмоқда.

— Учқўрғон районининг кўрки бўлган бу сиҳатгоҳимизда беморларнинг даволанишлари, дам олишлари учун қулайлик кўп, — дейди «Ниҳол»нинг бош ҳакими Абдувосиқ Деҳқонов. — Ёзги ва қишки кинотеатр, 150 ўринли ошхона, барча анжомларга эга бўлган спорт зали, болалар боғчаси даволанувчилар хизматида.

Бу ерга шифобахш маъданли сув Чортоқ сиҳатгоҳидан келтириларди. Ўрта Осиё геология-қидирув маҳкамасининг Н. Ким бошлиқ бригадаси мушкулни осон этди: улар 2300 метр чуқурликда ерни пармалаб, шифобахш сув чиқаришга муваффақ бўлди. Яқинда 105 ўринли тўрт қаватли даволаниш корпуси ишга туширилди. Энди бу ерда ҳар ойда 225 киши даволанса бўлади. Қурувчилар дарё бўйида қад кўтарган 150 ўринли янги чойхона биносини ҳам битказдилар.

Бу йилги режалар ҳам улкан: 215 ўринли даволаш биноси бунёд этилади, усти ёпиқ спорт майдончаси, чўмилиш ҳавзаси, болалар боғчаси, меҳмонхона қурилади. Ана ўшанда Норин дарёси қирғоғида қанот ёйган бу сиҳатгоҳ Ўзбекистонимизнинг барча меҳнаткашлари учун шифо масканларидан бири бўлиб қолади.

Исматулла РУСТАМ.

МУЛОҚОТГА ТАКЛИФ

Ҳурматли муштарийлар! Мана, «Халқ сўзи»нинг 40-сони босмадан чиқди. Мазкур нашр ушалмаган армонлар умидида, ҳуррият шамолларининг рўшнолик ваъда қилган эпкинларида маълум қийинчиликлар, эзгу ният ила юз очган эди. Унинг дастлабки қадамлари ижодий ходимлар учун осон кечмаган бўлса-да, сиз, азиз муштарийлар, юқори талаблар билан тош қўйишга ҳақлисизлар. Зеро, Ўзбекистон ҳаётининг очилмаган қўриқлари кўп, ҳали бу тупроқ ҳақида айтилмаган гаплар бисёр. Ижодий жамоамиз эса ҳар доим ақлли маслаҳатга, адолатли танқидга, беғараз истакка қулоқ тутади. Демак, «Халқ сўзи»нинг келажаги учун ҳаммамиз жон куйдиришимиз шарт. Эътиборингизга ҳавола қилинаётган қуйидаги саволларга жавобларингиз эса шу йўлдаги дастлабки қадам бўлади.

1. Сизнингча, рўзнома ўз услубини ва йўналишини топа олаяптими?
2. Рўзномада ҳамма нарса ҳақида бемалол ёзиш мумкин, деб ўйлайсизми?
3. Безатилиши сизга маъқулми?
4. Рўзноманинг динга муносабатини қандай баҳолайсиз? Қанақа таклифларингиз бор?
5. Қандай мақолалар, қайси муаллифлар эсингизда қолди?
6. Узингиз эътироф этган қайси журналистнинг шу рўзномада ишлашини хоҳлайсиз?
7. Яна қандай мавзуларни таклиф қиласиз?
8. Рўзномани сотиб олиб ўқияпсизми?
9. Ёзилмаган тақдирда, обуна бўлиш ниятингиз борми?
10. Хат юборган бўлсангиз, унинг тақдиридан қоникдингизми?

Жавобларингизни тартиб рақами билан алоҳида қоғозга ёзиб юборишингизни сўраймиз.

Магазин пештахталаридан чеҳрасию либосларига ўзбек миллий руҳи сингдирилган ўйинчоқлар, қўғирчоқларни ҳар доим ҳам топа оласизми?

Тошкент шаҳрининг Киров районидаги 245-боғча тарбияланувчиларига миллий ўйинчоқлар ясаш жуда ёқиб қолди. Боғчанинг 5 та ўзбек, 8 та рус группасида тарбияланаётган кичкинтойларга бу машғулот манзур бўлаяпти.

Энг биринчи изланишлар маҳсулини кўринг-а!

В. ТЎРАЕВ суратга олган.

ФАЛОКАТ ОЁҚ ОСТИДА

Тунги «меҳмон»

30 январь куни соат 23 ларда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг гаражида соқчилик қилаётган катта сержант И. Пупков қаторда турган ЗИЛ-130 автомашинасининг кабинаси чироғининг ёнганини ҳамда кимдир моторни ўт олдиришга ҳаракат қилаётганини сезиб қолди. У гараж ҳудудида ҳайдовчилардан ҳеч ким қолмаганини биларди. Шунинг учун ҳам автомашина томон югурди. Ўриндиқда ўтирган номаълум шахс эса милиционернинг бақириғига парво ҳам қилмай оғир машинани ўрнидан қўзғата бошлади. Огоҳлантириш мақсадида ҳавога отилган ўқдан кейингина у моторни ўчириб, кабинадан чиқди.

Қўлга тушган ушбу кимса ўзини С. Кузнецов, ёши 33 да, 185-ўрта мактабнинг директори деб танитди. Кайф ҳолатда уни бу ишга нима мажбур қилди? Ушбу иш бўйича ҳозир текшириш олиб борилмоқда.

...Милтиқлар отилмоқда

Ўтган йилнинг ноябрь ойида қонунга хилоф тарзда қурол сақлаётган шахслар уларни ўз хоҳишларига кўра топширсалар ҳеч қандай жиноий жавобгарликка тортилмасликлари ҳақидаги фармон чиқарилган эди. Афсуски, ҳамма ҳам бунга амал қилаётгани йўқ. Мана баъзи мисоллар: 24 январь куни Андижон вилоятининг Ленинск шаҳрида ҳеч қаерда ишламайдиган О. Ҳакимов 16 миллиметр калибрли ов милтиғидан отиб автомобиль заводининг ишчиси Н. Ю. Ружьени оғир яралади. Маълум бўлишича, ушбу қурол рўйхатдан ўтказилмаган экан.

Хоразм вилоятининг Боғот районидаги Димитров номли мактабнинг 7-синф ўқувчиси ҳам отасига тегишли ноқонуний қуролни уйи олдида ўйнаётиб, 5 яшар болани қаттиқ ярадаган.

«Жигули»га ҳужум

Айни пайтда автомобиль жиноятчиларни ўзига оҳанрабодек жалб этувчи ўлжага айланиб бормоқда. Мана шундай ҳолат 30 январь куни Сирдарё вилоятининг Янгиер шаҳрида содир бўлди. Кечқурун икки номаълум шахс «Водоканал» тресги оператори А. Сатторовни пичоқ билан қўрқитиб, ВАЗ-2111 автомашинасини олиб кўздан ғойиб бўлишди. Жиноятчиларни қидиришга Давлат автоинспекцияси ходимлари жалб этилдилар. Машина ўғрилари қўлга олинганда улар ҳеч қаерда ишламайдиган 17 яшар А. Макаров ва қувурсозлик заводининг шу ёшдаги ишчиси Н. Куликов экан. Автомашина эгасига қайтарилди ва иш бўйича тергов ўтказилмоқда.

Ғиждувонлик «Отелло»

Эр-хотин орасидаги рашқ балоси қадимдан адабиётларда тасвирланиб келинади. Лекин ҳозирги давримизда ҳеч ким инсон ҳаётига хавф солишни рашқ туфайли дея оқлай олмайди.

Бу воқеа 31 январь куни Бухоро вилоятининг Ғиждувон шаҳрида бўлиб ўтди. Бу ерда эрта тонгда Карл Маркс номли жамоа хўжалигининг аъзоси ўз уйида 49 яшар ёстиқдоши бўлмиш аёлга пичоқ билан тан жароҳати етказди. Натижада аёл касалхонага етмасданоқ, ҳаётдан кўз юмди.

Диққат: янги нашр

Самарқанд вилояти ички ишлар бошқармасининг ўзбек ва рус тилларида ҳар ойда чоп этилаётган рўзномаси «Милиция ахбороти» деб аталади. Рўзноманинг яқин кунларда ўқувчилар ҳукмига ҳавола қилинган сони жиноятчиликни тугатиш муаммоларига бағишланди. Мақолалар муштарийларда катта қизиқиш уйғотмоқда. Шу мазмундаги нашрлар Наманган, Фарғона, Хоразм, Сурхондарё, Андижон вилоятлари ички ишлар бошқармалари томонидан ҳам чоп этилмоқда. Бундан кутилган мақсад ҳуқуқий билимларни омма ўртасида кенг тарғиб қилиш, кишиларда қонунга нисбатан ҳурмат ҳиссини уйғотишдир.

Тепловозга «қарши» трактор

Шу йилнинг 30 январида эрталаб Пахтаобод—Сариосиё темир йўлида К. Хўжаев бошқариб бораётган Т-28 трактори тепловоз билан тўқнашиб кетди. Ҳайдовчи ўша жойнинг ўзида ўлди. Афсуски, бундай воқеа биринчи марта содир бўлаётгани йўқ. Фақат ўтган йилнинг ўзида темирйўлдан ўтиш жойларида бир неча ўнлаб шундай кўнгилсиз ҳодисалар рўй берди. Шу йилнинг 26 январида Қарши 151-разъездида «Каршистрой»нинг механизациялашган кўчма колоннасига қарашли ГАЗ-52 автомашинаси тепловоз билан тўқнашиб кетди. Ҳайдовчи А. Вагибаев кабинадан сакраб ўз жонини сақлаб қолди. Лекин айнан шу воқеа натижасида давлатга қанчалик зарар етганини ҳисоблаб чиқиш қийин эмас. Шунинг учун ҳам унинг қонун олдида жавоб беришига тўғри келади.

В. САФИУЛОВ.

Бугунги турмуш мавзуида

ПУЛ ВАСВАСАСИ

КИМЛАРНИ УЗ ДОМИГА ТОРТДИ, КИМЛАР КУЙДИ, КИМЛАР КУЛДИ, КИМЛАР ЮТДИ ВА КИМЛАР ЮТҚАЗДИ...

1991 йил 23 январь мамлакатимиз ҳаётида тарихий сана бўлиб қолди. Бировлар қарғаб, бировлар масхаралаб ёдга оладиган кун. Тонг пайти эллик ва юз сўмлик пул белгиларини алмаштириш тўғрисида тарқалган хабар ажойибу ғаройиб, кулгилию кулфатли воқеа-ҳодисаларни яратди. Кавказлик бир киши Олой бозорининг ўртасида ўтириволиб, чарм сумкасидаги 50 ва 100 таликларни одамларга қаҳ-қаҳ уриб тарқатаётган, яна бировлар Тошкент аэропортининг иккинчи қавати айвонида туриб ерга юзталикларни варақадек сочаётган эмиш. Бу исён айни пайтда «шу сиёсат билан бизларни букмоқчимисан, овора бўласан» деган масхара ҳамдир. Масхара қилиш қўлидан келмаганлар эса юракни чангаллашди. 23 январда бетоб ўртоғимни кўришга касалхонага боргандим, ҳаммаёқ жимжит: беморлар ҳам, шифокорлар ҳам керакли жойларга жўнаворишибди. Касалхонага етолмаганлар ҳам бўлибди. Тошкент халқа йўлида рулга юзини қўйиб ўлиб қолган кишининг «Жигули»си юкхонасида бир дипломат юзталик бор экан.

«Экану эмиш»ларни қўйиб, бор гапларга келсак, ўша ҳамма биладиган ва ҳамма гапирадиган савдо ходимлари пул алмаштириш мавсумининг энг фаол иштирокчилари бўлиб чиқишди. Ҳамма бекорга гапирмас экан-да. Пойтахт вилоятидаги савдо ходимларининг дарахтларию япроқлари қанчалик қимирлагани ҳақида сўзлаб бериш учун **вилоят ички ишлар бошқармаси БХСС бўлимининг бошлиғи М. ТУРСУНХЎЖАЕВга бир неча саволлар билан мурожаат қилдик.**

— Мурод Алимхўжаевич, йирик пулларни алмаштириш бўйича 1991 йил 22 январда СССР Президентининг фармони ва Вазирлар маҳкамасининг қарорида ички ишлар ходимлари зиммасига ҳам катта вазифалар юклатилган. Сизлар бу борада қандай ишларни бажардинглар?

— 23 январдан 31 январгача вилоятдаги 428 та савдо дўкони текширилди. Қандай, нималар текширилди деб сўрамоқчисиз-а? Тушунтираман: 23 январда ёки кейинги кунларда мазкур дўкон банкка қанча пул топширди, одатда кунига қанча топширар эди, ўша топширилган пулларнинг қанчаси эллик ва юзталик. Сўнг, дўкондаги қолган мол ҳисоб-китоб қилинди. Шунда натижа«ярқ» этиб чиқади: дўконда фалон минг сўмлик ортиқча мол-маҳсулот бор. Тушундингизми? Бу моллар сотувчи ё мудирнинг сандиғидан олиб топширилган пуллар ўрнини тўлдиришга маҳкум этилган. Биз, сотувчи ё мудир ўзи «сотиб олиб», дўкондан олиб чиқиб кетишга улгурмаган жойлардагина қоидабузарликни расмийлаштира олдик.

— Унда «иш» чиққан савдо корхоналари саноқли экан-да?

— Йўқ, жуда кўп. Рўйхатнинг ўзи рўзноманинг бир саҳифасини эгаллаши мумкин.

— Бўлмаса, йирикроқлари ҳақида гапиришсак...

— Марҳамат. Олмалиқ кон-металлургия комбинати ишчилар таъминоти бошқармасига қарашли 88-мебель дўкони кунига 35—45 минг сўмлик савдо қилади. 23 январда эса банкка 117 минг 400 сўм топширишган. Яна ҳаммаси 50 ва 100 сўмлик. Кулгили, а? Гўё ўша куни ҳеч бир харидорда бошқача пул бўлмаган! Аслида гап нимада, нега бундай ҳол рўй берган? Дўкон раҳбари М. Ҳамидуллиннинг тушунтириш хатида ёзишича, ишчилар таъминоти бошқармаси бошлиғи Д. Иванянининг кўрсатмаси билан 23 январь соат ўн бир яримда у дўкон омборидан Югославияда ишлаб чиқарилган «Юлия» мебель йиғмасидан 20 та сотган ва булар 117 минг 400 сўмни ташкил этган. Мебеллар комбинатдаги мавжуд навбат рўйхати билан сотилган эмиш. Бу ҳали текширишга муҳтож важ. Чунки «сотилган» йиғмаларнинг учтаси ҳамон омборда эгасини кутиб ётган эди, бунинг устига корхонада мебелга навбатда турган ишчи ва хизматчиларнинг ҳаммаси фақат эллик ва юз сўмликларни йиғиб қўйганлиги ҳам шубҳали.

26 январь куни шу шаҳардаги «Мебель» фирма дўконида (раҳбари Ф. Шоносиров) қолган моллар ҳисоб-китоб қилинганида ортиқча 10 минг сўм борлиги аниқланди. Бу пуллар сотувчи С. Зодлаевага тегишли бўлиб, у кассага ўзининг юзта элликталик, элликта юзталик пулини тиқиштирган экан.

Ишчилар таъминоти бошқармасининг 12-дўконида хазинабон А. Тараторина 23 январь куни 22 январь савдосидан қолган пулларга жами 3 минг сўмлик эллик ва юзталикларни алмаштирган. Тушунтиришича, у дўкон ходимлари илтимосини бажарибди.

Бўкада ҳам худди шунақа «холис хизматчи»лар топилишди. «Кўкорол» матлубот жамиятининг хазинабони Г. Маҳмудова 23 январь куни тушгача дўкон мудирларидан 22 январдаги савдо пулларини қабул қилиб олиб, тушдан кейин эса раҳбару ҳамкасбларнинг илтимосини қондириш билан банд бўлибди. Матлубот жамиятининг раиси О. Бугибоевнинг 1.500 сўмини, бош ҳисобчи У. Номозбоевнинг 150 сўмини, катта ҳисобчи Ш. Алишевнинг 3.100 сўмини, ҳисобчилар Л. Лаптеванинг 550 сўмини, Н. Волнишкованинг 500 сўмини «майдалаб» берибди.

— Илгари эса хазинабон уларнинг майда пулларини йириклаштириб бергандир, тўғрими?

— Бўлса бордир.

— Нега булар бўкалик бошқа меҳнаткаш халқ қатори пулларини ҳукумат томонидан белгиланган тартиб бўйича алмаштиришга топширишмаган?

— Унда бизга иш, сизга мақола ёзиш бўлмас эди-да?

— Рост-а, раҳмат уларга. Ғалаба районида катта миқдорда 3 фоизли давлат қарз облигациялари сотиб юборилган деган гап бор. Буни билиб қилишганми, билмасданми?

— Билмаган дейиш ҳеч бир мантиққа тўғри келмайди. Ўзингиз ўйланг: 23 январь куни эрталабдан одамлар омонат банкига турнақатор бўлиб нуқул эллик ва юзталикларга облигация сотиб олармишлару, банк ходимларидан ҳеч ким бунинг сабаби нимада эканлигини билмасмиш. Мантиқни бир чеккага суриб қўйсак ҳам, ўша куни эрталаб соат 9 да облигацияларни сотмаслик тўғрисида уларда юқори идоранинг кўрсатмаси бўлган. Шунга қарамай, район маркази — Солдатскоедаги омонатчи азаматлар (бошқарувчи Б. Бакиров, бош ҳисобчи Н. Сазонова) ҳатто 24 январда ҳам «савдо-сотиқ»ни авжига чиқаришган ва фуқароларга жами 905 минг сўмлик облигация сотилган. Албатта, бундай холис хизмат замирида яна бошқа нимадир ётади. Унинг нималигини мазкур воқеа бўйича Н. Сазонова устидан жиноий иш қўзғаган вилоят прокуратураси аниқлайди.

— Яна савдодаги мисолларга қайтсак,

— 23 январь куни ҳамма ўзи билану Тошкент район матлубот жамиятига қарашли 13-дўкон сотувчиси Ш. Аъзамова бировнинг ҳалолидан уриб қолиш билан банд. У харидорнинг 1 сўм 64 тийин ҳақига хиёнат қилганида ушланди ва дўкондаги қолган моллар ҳисоб-китоби чиқарилганида 18 минг 838 сўм 42 тийин ортиқчаси очилди. Дўкон мудири С. Абдуллаевнинг тушунтиришича, дўкон кассасига у ўзининг 16 та элликталик, 180 та юзталик пулини қўйибди.

— Осон йўлини қаранг: жон койитмайди, ҳеч кимга бу пулни қаердан олгани тўғрисида ҳисоб бермайди, пешона тери билан топган пулининг манбасини тушунтириш учун деҳқон ёки ишчига ўхшаб комиссияма-комиссия юрмайди. Пулни осон топганлар ҳар бир мушкулотнинг «йўли»ни ҳам осон топишадими-а?

— Давом эттирамиз. Бекободни олайлик. Шаҳар савдо идорасига қарашли 52-озиқ-овқат дўкони хазинабони Р. Резванова 22 январь кунги савдо пулини 23 январда идора кассасига топшириш олдидан шу дўконнинг вино-арақ бўлими мудири М. Абдулазизовнинг илтимоси билан унинг 700 сўмини ва ўзининг 15 минг 200 сўмини «майдалаб» олишибди. 29 январь куни Ўрта Чирчиқ райони Чиғирчиқ қишлоғидаги почта бўлими текширилганда, унинг мудири Л. Ким 3-маъдан бошқармаси ишчилар таъминоти бўлимига қарашли 15-дўкон мудири Б. Муллакаевнинг 8 минг 250 сўм йирик пулини 26, 27 январь кунлари майдасига алмаштириб берибди. Бунинг учун Л. Ким «ўлик жон»лардан қалбаки рўйхат тайёрлаган. Шунингдек, омонат банкининг Бекобод район бўлими хазинабони И. Башкирова ҳам 23 январь эрталаб соат 9 да огоҳлантирилган бўлишига қарамай, ўшандан кейин 21 минг 950 сўмлик облигацияларни сотиб юборган. Нега сотгани фақат унинг ўзигаю харидорларга равшан. Ангрен шаҳрида қўйни бўрига топшириб қўйишибди; пул алмаштиришни назорат қилиш комиссиясининг раиси, механизациялашган 15-кўчма колонна бошлиғи В. Блюкин ўз ташкилоти хазинабони В. Борисовскаядан 3 минг 400 сўмини «майдалаб» олган. «Узспорттορг»га қарашли Оҳангаронлаги 21-дўконда 18 январдан тафтиш бошланганига қарамай мудир Х. Қодиров 62 минг 600 сўм пулни банкка топширмай олиб ўтирган экан. 23 январда у «ақлимдан ўргилай» деб, ўзининг 5 минг сўм йирик пулини ўзи алмаштириб олди. Ҳамирдан қил суғургандай, силлиққина.

— Мурод Алимхўжаевич, яқинда Янгийўл район партия комитети бюросида район матлубот жамиятлари бошқарувининг раиси У. Машарипоага пул алмаштиришдаги назоратсизлиги ва камчиликларга йўл қўйгани учун ҳайфсан эълон қилинди. Сизларда Янгийўлдан мисоллар борми?

— Албатта бор. Дўконларни текшириш натижаларини юқорида кўп гапиришдик, энди озроқ йириқлашиб, Янгийўлдаги матлубот жамиятлари ва савдо бирлашмалари 23 январда топширган пулларнинг миқдорига кўз югуртирайлик. Хулосани муштарийларнинг ўзлари чиқариб олишади. «Қовунчи» матлубот жамияти кундалик 21 минг 100 сўм ўрнига 117 минг 300 сўм, «Гулбаҳор» савдо бирлашмаси 20 минг 700 сўм ўрнига 452 минг 750 сўм, «Ленинизм» матлубот жамияти 20 минг сўм ўрнига 249 минг 650 сўм, «Октябрь» матлубот жамияти 26 минг 900 сўм ўрнига 282 минг 650 сўм... Санайверайми?

— Етарли. Рақамлар даҳшатли-ку: ўн, йигирма баравар кўп савдо қилишган. Нима бало, Янгийўлга 23 январда ўзга сайёрадан «импорт» моллар юборишганмикан?

— Буни улардан сўрайсиз.

— Ҳали олдинда сўроқлару саволлар кўп, шекилли. Раҳмат маълумотларингиз учун.

Суҳбатдош:
Ҳабибулло ОЛИМЖОН.

БАЛИҚ ОВЛОВЧИЛАР ДИҚҚАТИГА!

1991 ЙИЛ:

Амударё ва Сирдарёда — 10 мартдан 10 июнгача;

Қорақалпоғистон ва Хоразм вилоятидаги сув ҳавзаларида— 26 апрелдан 10 июнгача;

Сурхондарё воҳасидаги сув ҳавзаларида — 16 мартдан 5 майгача;

Қашқадарё воҳасидаги сув ҳавзаларида — 10 апрелдан 30 майгача

балиқ овлаш;

Чорвоқ сув омборида — 1991 йил 1 декабрдан бошлаб хонбалиқ ва пелядь балиғини овлаш

МАН ҚИЛИНАДИ.

Бурчмулла ва Боғистон томонларида— 16 апрелдан 31 майгача бошқа турдаги балиқларни овлаш таъқиқланади.

Спорт-ҳаваскорлик балиқчилиги корхоналарига қарашли овчилик-балиқчилик хўжаликларида 2 та қармоқ билан рухсат этилади.

Давлат ва муассасавий қўриқчилик ходимларига таъқиқ даврида сузишга вилоят табиатни муҳофаза қилиш комитетлари томонидан рухсат берилади.

Ўзбекистон ССР Табиатни муҳофаза қилиш давлат комитети.

Бош муҳаррир: Аҳмаджон МУХТОРОВ.

Таҳрир ҳайъати: Анвар ЖУРАБОЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Абдували ИМОМАЛИЕВ, Йўлдош ИСМОИЛОВ, Тоҳир МИРХОДИЕВ, Турғун НАЗАРОВ (масъул котиб), Ҳабибулла ОЛИМЖОНОВ, Абдукарим РАҲИМБЕРДИЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Азим СУЮН, Тоиба ТУЛАГАНОВА, Муҳтарама УЛУҒОВА, Сайди УМИРОВ, Норбобо ШАКАРОВ, Муҳаммад Содиқ Муҳаммад ЮСУФ, Ориф ЮНУС.

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700000, ГСП
Тошкент шаҳри, Ленинград кўчаси, 19-уй.

Босишга топшириш вақти 21.00
Босишга топширилди 20.45.
Индекс: 64608. 4907-буюртма.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитаси нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12